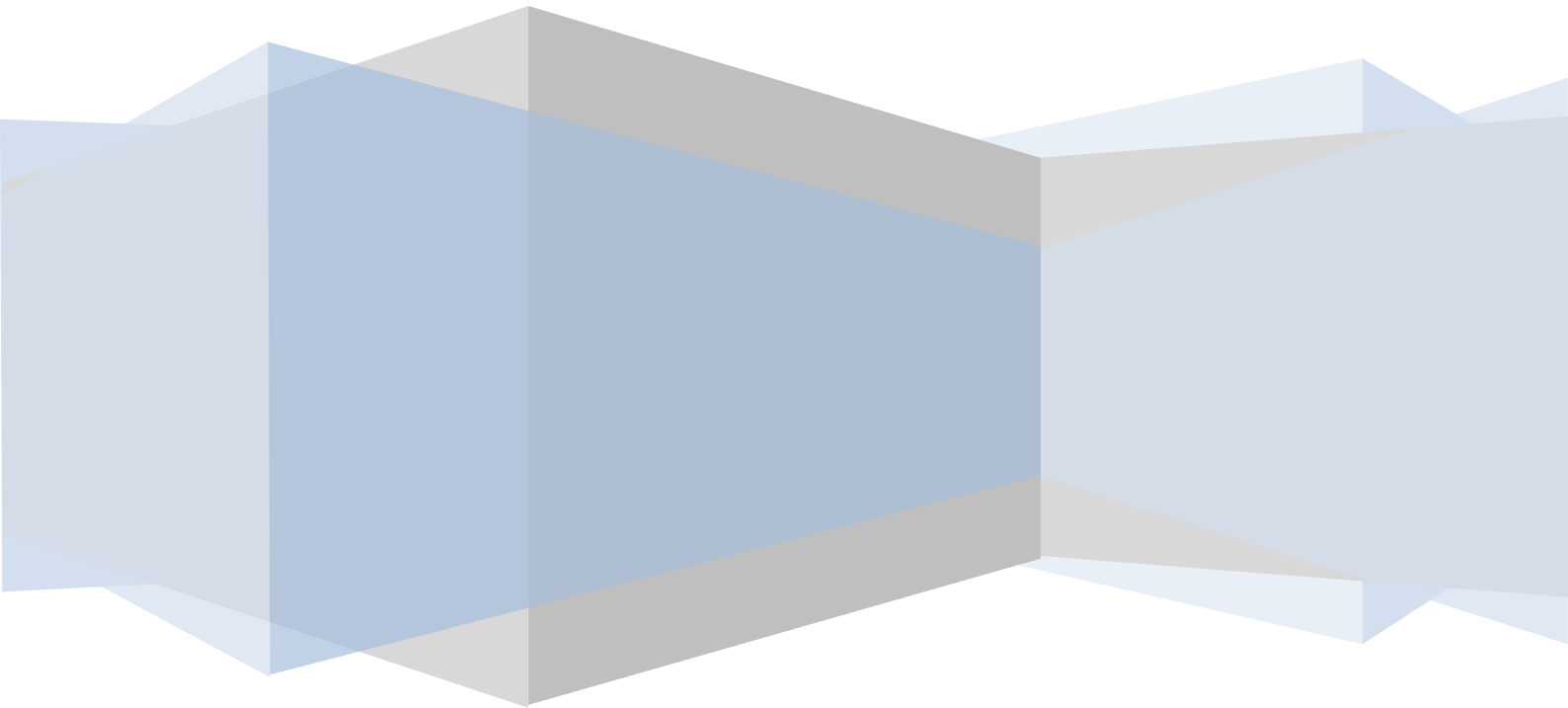

www.kitabxana.net - Milli Virtual Kitabxananın təqdimatında

Araz Gündüz
TÜRK DİLİNDƏ KİMLİK
BİLDİRƏN ADLAR
(Qısa yozumları ilə)

www.kitabxana.net

Milli Virtual Kitabxananın təqdimatında

Araz Gündüz

TÜRK DİLİNDƏ KİMLİK BİLDİRƏN ADLAR

(Qısa yozumları ilə)

YYSQ - Milli Virtual Kitabxananın e-nəşri N 25 (2012)

Virtual redaktoru və e-nəşrə hazırlayanı:

Aydın Xan (Əbilov) - yazar-kulturoloq

YYSQ - Milli Virtual Kitabxana

Bakı – 2012

İÇİNDƏKİLƏR

- 1. Türk dilində kimlik bildirən adlar(Qısa yozumları ilə).**
- 2. Qoşma: Kimlik bildirən adlarımızla bağlı iki öykü.**

Müəllif redaktəsində

[Çox az ələ düşən günlərin birində baş tutan görüşümüzə, şair Rasim Qaraca məni yerimdən oynadan bir söz dedi: “Özümü zə yadlaşmağınız, özgələşməyimizin bir göstəricisi də kimlik bildirən adlarımız deyilmi? Türk kimliyimizi andıran adları özümü zə qaytarmağı, onların xalqımızın içində yayılmağını bacarsaydıq nə gözəl olardı!..” Söz sözü çəkib,—Türk adlarımızın işlənməsinə yarayacaq bitiklərin yazılıb-yayılmasının gərəkliyinə gəlib çıxdı. Bu bitiyin üzə çıxmasına birinci olaraq alqış demiş Rasim bəyə sayqılarımı bildirirəm.

Araz Gündüz.]

Türk bəyləri Türk adını buraxıb, özlərinə çinli adları qoydular.
Çin xaqanının qulluğuna girdilər. Düşkünləşdilər.
Türk budunu öz yaratdığı Xaqanlığı əldən vermiş, Xaqanı itirmiş...
Budunumun adı-sanı yox olmasın deyə, Törə pozulmasın deyə, ölüm-dirim savaşına girdim. Türk budunu üçün gecə uyumadım, gündüz oturdum, çalışdım...
Yağlarımız çox idi. Başhaya başını əydirdim, dizini diz çökdürdüm...

**EY TÜRK!
YUXARIDA GÖY ÇÖKMƏDİKCƏ,
AŞAĞIDA YAĞIZ YER DƏLİNMƏDİKCƏ,
SƏNİN ELİNİ, TÖRƏNİ
KİM POZA BİLƏR?..**

BİLGƏ XAQAN. (Göytürklərin ulu Xaqanı)

ARAZ GÜNDÜZ

ÖN SÖZ

Ötən çağlardan bizə gəlib çatmış qaynaqlar da, çağdaş günümüzdə təkəm-seyrək üzləşdiyimiz, yeniləşməkdən qıraqda qalmış bir sıra oymaqların (qəbilələrin) adlarla bağlı gələnəklərinin öyrənilməsi də, – kimlik bildirən adların yaranmasının, onların ötədən-bəriyə uğradıqları dəyişmələrin, insanlıq toplumunda baş verən gəlişmələr ilə sıx bağlı olduğunu göstərməkdədir. İlk adlar, ən çox ayamalar (ləqəblə) kimi işlədilmişdir. Örnək üçün, slavyanlar əski çağlarda: Xromoy (Axsaq), Voropay (Soyğunçu), Jdan (Gözlənilən), Pervuşa (Birinci), Medved (Ayı), Baran (Qoyun), habelə bunun kimi adlar qoyurdular.

Sonrakı dövərdə, insanlar arasında yayılaraq yerini bərkidən inanclar, adların yeni anlamlarla yüklənməsinə gətirib çıxarmışdır. Bu isə, istər təbiətlə, istərsə də olağanüstü (fövqəltəbii) güclərlə bağlı inanclardan doğan yeni adlarda özünü göstərmişdir. Əski Misir, semit adlarının araşdırılması bunu açıq-aydın göstərməkdədir, bu çağlarda qoyulan adlar, anlamca tanrıların özləri ilə birbaşa da, dolayısı ilə də bağlı olmuşlar, eləcə də bu adların tanrılara qulluq göstərməklə, onların öyülməsi ilə bağlı anlamlar daşması da gündəmdə olmuşdur. İnanclarla bağlanan adlara isə insanlar böyük önəm verirdilər, yəni ad yiyəsinin ömür yolunun, uğurlarının onun daşdığı adla qırılmaz bağlılığı olduğuna inanırdılar. Örnək üçün, izləri bugünümüzə kimi gəlib çıxmış bir inanca görə, Azərbaycan türkləri, cocuqlarını vurğulaya biləcək yaman gücləri “çaşdırmaq üçün”, onları öz adları ilə yox, başqa adlarla çağırardılar.

Toplumların siyasiləşməsi, oxuyub-yazmanın, biliklərin ortaya çıxaraq, artıqraq geniş yayılmağa başlaması, adların gəlişməsində yeni bir çağın başlanmasına yol açmışdır. Yəni, adların insanların iş-güclərinə, toplumda tutduqları göyəvlərə, yaşamda yer alan ərdəmlik dəyərlərinə bağlanması dövrəni başlamışdır. Adlar, yalnız kimlik bildirən söz daşıyıcıları olmaqla qalmayıb, toplumsal dəyərlərin də yükünü çəkməyə başlamışdır. Gəlin, bu dediklərimizi aydınlaşdıran örnəklərə baxaq. Adını tarixə salmaq üçün Artemida Ocağını (məbədinə) yandırmış Herostratı öldürdükdən sonra, əski yunanlar onun adını çəkməyi hamiyə yasaq etmişdilər. Roma senatı, Mark Antoninin Kleopatra ilə anlaşmasını yurduna dönüklük sayaraq, onun doğulduğu adlı-sanlı Antoni soyuna, yeni doğulan cocuqlarına Mark adını qoymağı yasaq eləmişdi. Bunu isə, Türk tarixinin böyük araşdırıcısı L. Qumilyov yazır: “Əski çağlarda Çin-Türk əlişkilərinin hansı durumda olduğunu öyrənmək üçün, çinli tarixçilərin Türk xaqanlarının adlarını necə yazdıqlarına baxıb da çox nəsnələri aydınlaşdırmaq olar. Çin ireoqlifləri ilə yazılan sözün içində hansısa düşüncələri üstüörtülü olaraq vermək olduğundan, Çin-Türk əlişkilərinin gərginləşdiyi durumlarda, çinli tarixçilər bu sayaq söz oyunlarından yararlanmaqla Türk xaqanlarının adlarını aşığlayıcı çalarlarla yazırdılar, bu isə ilk baxışda sezilməyən, ancaq ireoqlifləri dərinədən bilən kimsələrin açma biləcəyi bir fırlıdaqçılıq idi.” Götürək elə, əski çağlarda yüzillər boyunca sürmüş, Firdövsinin “Şahnaməsində” çoxlu yanlışıqlarla yazıya alınmış, İran-Turan savaşılarını. Yəni, doğrudanmı, çox böyük yaraqları(imkanları) olan fars dilində Turan xaqanı Alpərtunqanın adını olduğu kimi yazmaq olmazdı? Bir sıra araşdırıcıların bildirdiyinə görə, öz soyunun bu savaşılarında yenilməsini sinirə(həzm eləyə) bilməyən Firdövs “qaplan tək çevik, qorxmaz, igidlər öndəri” anlamını verən Alpərtunqa sözünü, bilərəkdən Əfrasiyab kimi yazmaqla onun adını “qara sulu çayın üstü” anlamına salıb, aşığlamaq istəmişdir. Ayrı bir örnəyi, yenə L.Qumilyov göstərir. Onun deməsinə görə, VIII yüzildə, Göytürk Xaqanına boyun əyməyən bir bölük döyüşçü, Soqidianaya gəlir, oranı çapıb-talamağa başlayır. Göytürk xaqanı, oğlu **Elarşlan təkini** qoşunla onların üstünə göndərir, o da bu quldurları yenib, onların yaramazlıqlarına son qoyur. Bunun ardınca L. Qumilyov yazır, baxın, görün, bu bəlli tarixi bəlgə, farsdilli qaynaqlarda necə

yazılmışdır: “İgid **Şiri-Kişvər** qoşun çəkib, Soqidianaya soxulub orada quldurluq eləyən Göytürkləri qırıb tökdü, onlar qaçıb dağıldılar.” Burada **Elarslan** adının, **Şiri-Kişvər** kimi yazılması ilə hansı amac güdüldüyünü açıqlamağa gərək varmı?!

Türklərin ötədən bəriyə yaratdıqları toplumlarda kimlik bildirən adlara çox böyük önəm vermələri yetərincə gözə çarpmaqdadır. İndi eyni adı daşıyan adamlara deyilən “adaş” sözü, əski Türk Sözlüklərində arxadaş, dost anlamında yozulur. Deməli, əski çağlarda babalarımız ürəkə, könülcə yaxın olmağın elə bir ad daşımaq demək olduğunu sanmışlar, yəni ad insanın öpözünün(ruhunun) göstəricisi sayılmışdır. Nağıllarımızda, nədənsə araşdırıcılarımızın gözündən yayınan bir görüntünü ala. Niyə görə nağıllarımızda, ən zirək olaraq kiçik qardaş tanındılır? Sonra, nağıllarımızın bir çoxunda belə bir parça gözə çarpır: “Padşahın üç oğlu var idi, kiçik oğlunun adı Məlikməmməd idi”. O biri qardaşların adı niyə anılmır? Bu, Türklərin minilliklər boyu sürülüb gələn törələri ilə bağlıdır. Bu törəyə görə, Ata Ocağının ardıcı(varisi) kiçik oğul sayılırdı, uzun illər boyunca Türklərin arasında ocağın(ailənin) ən kiçik oğluna Otman(od qoruyan) adı verilməsi gələni də olmuşdur. Bundan başqa, bu törəyə görə, özünün zirəkliyini göstərməyincə, kişilərə ad verilmirdi, verilən adlar isə, ad yiyəsinin bacarığına, göstərdiyi igidliyə, ərliyə uyğun olaraq seçilirdi. Bu konuda “Dədəm Qorqudu Kitabında” da yetərincə söz açılmışdır. Gəlin yenə də Qumilyova üz tutaq: “Türklər, avropalılar tək yalnız bir ad alıb, onu doğulandan ölənə kimi daşımazdılar. Türklərin adı, onların toplumda tutduğu yerə uyğun olardı. O, uşaqlığında ayama (ləqəb) daşır, gəncliyində bacarığına görə aldığı adla tanınar, yetkinlik yaşına çatdıqda isə toplumda daşdığı görəyə uyğun ad alardı.”

Erkən orta çağlarda Türklərin çoxluğunun islama tapınması, şəriət qanunlarının dədə-baba törəsinin yerini tutması, Türk milli varlığında bir çox inancla, ərdəmliklə bağlı dəyərlərin itib-batması ilə sonuclandı. Elə o çağlarda Türk əlifbası, ona bağlı türkcə oxuyub-yazma aradan çıxdı, türkcə olan çoxlu yazılı qaynaqlar it-bata düşdü, eləcə də türk adları ərəb adları ilə sıxışdırıldı. İş o yerə gəlib çatmışdır, bugünümüzdə kimlik bildirən adlarımızın az qala hamısı yad dillərdən alınma sözlərdir.

Tutuşdurmanın, bənzətmənin, qavramanı yüngülləşdirən bir yol olduğunu bilərək, burada adlarımızdan bir neçə örnəklərin əski türkcəmizdəki yorumlarını vermək istəyirəm:

Abı—könül, öpöz(ruh)

Abış—dizin üstü.

Ağış—xəzinə.

Alış—Su ağzı, suvarma üçün qurulmuş gölməçədən açılan arx.

Əsi—yel.

Kəriş—döyüşkən.

Kələş—yaraşlıqlı.

Təriş—Soyunu bir yerə toplayan, yəni ağsaqqal.

Gördüyünüz kimi, cocuqlarına Abdulla adı verib, Abı, ya da Abış; Ağahüseyn adı verib, Ağış; Allahqulu adı verib, Alış; Əsli adı verib, Əsi; Kərim, Kəramət adı verib, Kəriş; Kələntər adı verib, Kələş; Tərən adı verib, Təriş çağırmaq da, eləcə də bu adların bir yerlərdə birbaşa səsləndikləri kimi qoyulması da, dilimizin–adlarımızdakı özgüləşməyə dirənişi kimi anlaşılmalıdır.

Dilimizdə adların ərdəmlik dəyərləri kimi anılmasına bağlı çoxlu deyimlər də vardır: ”Adını batırma”; “Adına yaraşan”; “Adı ilə böyüsün”; “Adı anılası” (allah rəhmət eləsin yerinə); “Adın üçün(adına görə)”; “Adına and olsun” habelə bunun kimi. Bu baxımdan ad qoyulmasında yarana biləcək dəyişikliklərin Toplumda yanqusuz (əks-sədasız) keçməyəcəyi bəlli bir işdir. Bu kitabçanın ortaya çıxması da belə bir istəkdən yaranmışdır. Bütün ömrü boyu daşıyacağı adın anlamının nə olduğunu bilmək, duymaq, insan kimliyində, onun davranışlarında iz buraxmaya bilməz. Bu baxımdan da, ocaqlarımızda doğulan cocuqlara, böyük, onurlu keçmişimizə bağlı, anlayışımızın ən dərin qatlarına kimi hopmuş doğma türk dilimizdə olan kimlik bildirən adların

qoyulması, bu gün görməli olduğumuz önəmli işlərdən biri sayılmalıdır. Bu, milli özünütanımağımızın gəlişməsinə yardım edəcək bir iş sayıla bilər. Sözsüzdür, bu işin görülməsində bir toxdaqılığın, götürqoyluluğun da gərəkliyini unutmurduq. Yurddaşlarımızın ürəkləri istədikləri adları seçməkdə özgürlüklərinə də sayqı ilə yanaşırıq.

Bu kitabçada verilmiş adların, duyub-bildiyimiz yerəcən qısa yozumlarını da vermyə çalışmışıq, bir də oxucularımızın özgürlüyünə, gözüaçıqlığına, sayıb-seçmək, götürqoy etmək bacarıqlarına güvənərək, adları qadın ilə kişi adları olaraq ayırd etməmişik. Onu da deyək, Türkcə kimlik bildirən çoxsaylı adların içindən az bir sayısını seçib ayırmışıq, bu seçdiklərimizi bugünümüzdə işləmə biləcək adlar olaraq baxışlarınıza çatdırırıq. Başlıcası işi başlamaqdır, Sokrat demişkən, yaxşı başlanğıc kiçik iş olmasa da, ancaq o elə kiçik işlərdən də başlayır. Yəni, kimlik bildirən adlarımızı özümüzə qaytarmaq üçün, irəliyə doğru atılan bir-iki addım belə, bizi düzgün yönə aparmaqdadır, bu da bizcə, yerdə qalan çoxsaylı türkcə kimlik bildirən adlarımızın da işlək duruma düşməsinə gündəmə gətirə bilər, necə deyərlər, köçün qabağı hara gedirsə, arxası da ora yönəlir.

18 sentyabr, 2010-cu il

– A –

- ABADAN**—Bu söz fars dilində deyil. Aba—bir çox türk dillərində “ana”, “bacı” anlamlarında, başqa birilərində isə “baba” kimi səslənərək, “ata” anlamında işlənir. Aba—sayqılı, ulu, başçı anlamındadır, Abadan isə ulu bir soydan gələn kimsə deməkdir. Məncə, abanın türk dillərinin birilərində “ana”, o birilərində “ata” anlamında işlənməsi, əski çağların anaxaqanlıqdan ataxaqanlıqğa keçidindən soraq verməkdədir.
- ABAQAN**—Ulu bir soydan olub, soyunun ardıcılı olan, onun ad-sanına yaraşan işlər görən kimsə.
- ABAY, APAY**—Aydınlıq gətirən, gur işıq saçan ay anlamındadır. Burada ad yiyəsinin kimliyinin, anlağının, duyğularının, bir sözlə davranışının—ışığın qaranlığı aydınladacağı sayaq,—öz soydaşlarına gərəклиyi anılır.
- ABIDAN**—Abı—iç, könül, öpöz(ruh) anlamındadır, Abıdan isə, ürəyiaçıq, içtən(səmimi) olan kimsə deməkdir.
- AÇIQGÖZ**—Zirək, bilgə, uzaqgörən kimsə. Bu sözün sözdaşı(sinonimi) olan “gözüaçıq” sözü isə ərəbcədən alınmış “bəsirət” sözünün yerini bütünlüklə tuta bilər.
- AÇUN**—Dünya anlamında olan bu söz, ad yiyəsinin dünyanın bir parçası—onun bütünlüyündən qopmuş özcüyü olmasını andırır.
- AÇUNAY**—Dünya gözəli, yer üzündə ay kimi tək olan, tayı-oxşarı olmayan kimsə.
- ADALAN**—Ünlü, sayılıb-seçilən, ad-san qazanan kimsə.
- ADAN**—Ufutlu(abırlı, ismətli), ərđəmli kimsə. Adını arı saxlayacaq, onu—görəcəyi yaxşı işlərlə sayqılandıracaq kimsə anılır.
- ADAY**—Uğruaçıq, uğura yönələn, uğura çatacaq kimsə. Bizcə buradakı “ay” (bəzi ağızlarda (dialektlərdə) quz-ey sözünün quz-ay kimi deyilib, şimal yönünü andırması kimi) yön bildirən bir sonəkdir. Bu da, Aday adını daşıyacaq kimsənin—adı bəlli olan, yönlü olan, yəni adının—uğurunun yolu açıq olan kimsə olduğunu anladır.
- ADIAY**—Adı, ömrü, görəcəyi işlərlə ay kimi aydın, parlaq olacaq kimsə.
- ADIBƏLLİ, ADIVAR**—Gördüyü böyük işlərlə adı tanınacaq, sayılacaq kimsə.
- ADIGÜN**—Adı, ömrü, gün kimi işıqlı olacaq kimsə.
- ADIGÖZƏL**—Yaxşı işləri ilə gözəl ad qazanacaq kimsə.
- ADLAN**—Görəcəyin işlərlə ad-san qazan, anlamındadır.
- ADLI**—Ad-san qazanan, ünlü, ömrü adının anlamına uyğun olan kimsə.
- ADMAN**—Yüksək soydan olan, ad-san qazanan kimsə.
- ADNAN**—Türk mifolojisində Uçmağın(cənnətin) yerləşdiyi göy qatı, bu adın yiyəsinin Adnana düşməsi umulur, yəni yaşamda uğurlu bir ömür sürəndən sonra, öpözünün(ruhunun) Tanrı qulluğunda sayqılanaraq, sonsuz yaşaması umulur.
- ADSAY**—Adına sayqı duyulan kimsə.
- AFAQ, APAĞ**—Ağappaq, arı, ufutlu. Ad yiyəsinin ufutlu olmaqla yanaşı, arınmış duyğuları, işıqlı düşüncələri olan bir kimsə olması umulur.
- AFŞAR**—Oğuz boylarından birinin adı olub, döyüşkən, savaşıclı anlamları vardır.
- AFŞİN**—Dəmirdən hörülmüş savaş geyimi. Ad yiyəsinin yaman güclərin vurğusundan qorunması umulur.
- AĞALIN**—Gördüyü işlərdə, keçdiyi ömür yolunda, adını arı saxlayan kimsə.
- AĞASI**—Ağayana, sözübütöv, mənlikli kimsə.
- AĞÇİÇƏK**—Üzdən anlamı ağ çiçəkdir, dərin anlamı isə ağgünlüdür.

- AĞDAN**—Gündüz deməkdir. Bu adın kökündə dayanan söz “ağdan törəyən”, “ışıqdan doğulan” anlamlarını bildirməklə, ad yiyəsinin ağgünlü olacağını andırmaqdadır.
- AĞDƏNİZ**—Ömrü dəniz kimi geniş, dərin, su kimi duru olacaq kimsə.
- AĞGÜN**—Ömrü sevinc içində keçəcək, uğurlu olacaq kimsə.
- AĞSOY**—Arı, yüksək soydan olan, soyunun adına yaraşan bir ömür sürəcək kimsə.
- AĞYOL**—Ömrü uğurla keçəcək, yolu açıq olacaq kimsə. “Yolun ağarması”, bu yolun gəl-getli olması kimi anlaşıldığından, burada ad yiyəsinin, öz soyunun yüzillərcə keçdiyi yola bağlılığı da da anılmışdır.
- AKAN**—Ucalan, yüksələn. Ad yiyəsinin öz yaşamında ad-sanı ilə yüksəlməsi, ucalması umulur.
- AKANAY**—Adı ay kimi yüksələcək, ömrü sevinc işığına bürünəcək kimsə.
- AKAY**—Ağ+Ay. Ondördgecək ay, yəni Ayın ən gözəl göründüyü anı, bu ad əski türklərdə xanım yerinə də işlənmişdir.
- AKÇURA**—Ağ+Çura. Çura əski türkcədə mələk, bir yerlərdə cin kimi də anılmışdır. Dilimizdəki “çor” sözü burdan qaynaqlanır. Ad yiyəsinin könlündə ancaq gözəl duyğuların yer tutması, əlindən ancaq yaxşı işlərin gəlməsi umulur.
- AKIN**—Ozan, aşiq, şair.
- AKINAY**—Əski türkcədə xanım ozan anlamında işlənmişdir.
- AKMARAL**—Ağ+Maral. Bu bir mifik obraz olmaqla:Maral kimi yaraşlıq olub, bir də ağgünlü olacaq kimsəni andırır.
- ALÇIN**—Əski türkcədə şahin deməkdir. Dilimizdə “alıcı quş” kimi işlənəkdədir. Bizcə, “laçın” bu sözün sonradan yanlışa uğramış biçimidir.
- ALÇİÇƏK**—Al+Çiçək. Al-qırmızı boyanın bayram, sevinc bildirməsinə görə, ad yiyəsinin də ömrünün sevinc içində keçməsi(çiçək kimi açması) umulur.
- ALDƏMİR**—Odda qızarıb bərkimiş dəmir, ad yiyəsinin yaşam sınaqlarında bərkiməsi, onlardan uğurla çıxması umulur.
- ALGÜN**—Ömrü-günü sevinclə keçəcək kimsə.
- ALMAS**—Sevimli, ürəyəyatan, nazlı.
- ALMAZ**—Yaman güclərdən qorunmuş, pisliklərə yoluxmayan.
- ALOV**—Ocağın odu. Qızlara verilən bu adla ocaq yandıracaq, gəldiyi evə istilik gətirəcək, bir də “od-alov” kimi zirəklik göstərəcək kimsə anılır.
- ALP**—İgidlik, bilgəlik, ərđəmlilik. Çox yerlərdə igidlərin artıq qoyulmuş adlarının önünə qoşulan bu ad, görünür bacarığı ilə çox seçilən kimsələrə deyilmişdir.
- ALPARSLAN, ALPASLAN**—Alp+Arslan. Arslan(aslan) kimi qorxmaz, ürəkli, döyüşkən igid.
- ALPAY**—Ay kimi işıqlı, aydın, bilikli igid.
- ALPBİLGƏ**—İgidliklə yanaşı bilgəliyi(müdrikliyi) də olan kimsə.
- ALPƏR**—İgid döyüşçü, igidlər igidi olan kimsə.
- ALPƏRƏN**—Alp+Ərən. İgidliyi ilə yanaşı, inanclı, yüksək mənlilikli olan kimsə.
- ALPƏRTUNQA**—“Şahnamədə” Əfrasiyab kimi anılan əski türk xaqanı. Adının yozumu: pələng kimi çevik, qorxmaz olan, öndər igid döyüşçü anlamındadır.
- ALPOĞUZ**—Oquz igidi. Ad yiyəsinin igidliyinin qaynağının bir də onun doğduğu Oğuz soyuna bağlı olduğu anılır.
- ALPTƏKİN**—İgid xaqan oğlu, yüksək soylu igid.
- ALPTOĞRUL**—Alp+Toğrul. 1.Qartal baxışlı, qartal kimi ucalan igid. 2.Adını hünəri ilə doğruldacaq igid.
- ALPTURAN**—Turanlı, Tük soyundan olan igid. Turan, çox əskilərdə böyük Türk Xaqanlığı(imperatorluğu) olmuşdur. Bu adı, alplığı duracaq, anılacaq igid kimi də yozmaq olar.
- ALPTÜRK**—İgid, qoçaq türk. Ad yiyəsinin igidliyinin onun Türk soyuna bağlılığından qaynaqlandığı anılır.

ALPUCA—İgidliyi ilə ucalan, ad-san qazanan kimsə.

ALPUĞUR—Uğur qazanacaq, amaçlarına çatacaq igid.

ALQIŞ—Əski türklərdə salam, eləcə də sağlamlıq, yaxşılıq, uğur diləmək yerinə işlənmişdir.

ALSU—Burada “su” sözü əski türkcədə görkəm anlamını verən “suy”, “suyum” sözündəndir.

Bu ad “alyanaqlı”, yəni gözəl, sağlam kimsəni andırır.

ALTAN, ALDAN—Günəşin doğan anı. Yer üzünə gəlişi, Günəşin doğması kimi, yaşama dirilik gətirən, insanların baxışlarını aydınladan, habelə bunun kimi çoxlu dəyərləri olan bir kimsəni andırır.

ALTAY—Türklərin əski ana yurdu olmuş dağlıq yer. Meşəli dağlar, altın dağlar, qutsal dağlar anlamlarına yozulur.

{DUYDURMA: Aşağıda altın, yəni qızılla bağlı olan adlara baxanda, qızılın çox uzunömürlü, yəni, çürüməyən, solmayan olması, bir də çox dəyərli olması anılır.}

ALTIN, ALTUN—Qızıl. Ad yiyəsinin öz adını yaxşılıqlarla dəyərləndirməsi, ucaltması umulur.

ALTINARI—Qatışıqsız, arınmış qızıl. Bundan öncəki yozuma baxa bilərsiniz.

ALTINAY—Qızılı ay. Qızıl kimi dəyərli, ay kimi işıqlı olan varlığı ilə tanınacaq kimsə.

ALTINÇİÇƏK—Qızılı (ışıqlı sarı) boyalı çiçək. Bizcə bu ad Türk mifolojisində üzləşilən “solmayan çiçəkdən” qaynaqlanmışdır. Ad yiyəsinin solmayan, unudulmayan bir ad-sanının olması umulur.

ALTINDAĞ—Altın(Qızıl)+Dağ. Altın kimi dəyərli, dağ kimi uca olan kimsə.

ALTINEL—Eli altın kimi dəyərli olan, sürəcəyi ömür bu dəyərə uyğun olacaq, yaraşacaq kimsə.

ALTINƏR—Qızıl kimi dəyərli igid.

ALTUNC—Al-qırmızı, dərin anlamı: ad-sanlı, sağlam, güclü kimsə.

ANAR—Soyunu ad-sanını yaşadacaq, unutmayacaq kimsə.

ANDA—Andını bərk tutan. Əski türklərdə Anda—andlaşıb qardaş olan kimsələrə deyilmişdir.

ANDAÇ, ANDAC—Unudulmaz ərməğan, yadigar, xatirə üçün verilmiş nəsnə. Ad yiyəsinin doğulmasının öz soyuna, ocağına verilmiş ərməğan olması anılır, onun ömründə öz soyu-ocağı üçün böyük, dəyərli, unudulmayacaq işlər görməsi umulur.

ANIL—Unudulmayasan, gördüyün işlərə görə adın anılsın anlamındadır.

ANILAR—Yaşamda görəcəyi böyük işlərlə elə ad-san qazanacaqdır, sağlığında da, dünyadan köçəndən sonra da, ad-sanı unudulmayacaq, anılacaq.

APAYDIN—Çox ayıq, bilikli olmaqla yanaşı, ürəyiaçıq, içtən(səmimi) olan kimsə.

AQŞİN—Üzdən anlamı dərisi ağ olan, dərin anlamı isə soyu yüksək, düzlüyə qulluq edən, uğura çatan deməkdir.

ARAS, ARAZ—Ömrü uğurlu keçəcək, bəxtli, taleli kimsə.

ARDA—Soyunu yaşadacaq, soyunun ardıcılı olacaq kimsə.

ARDIÇ, ARDIC—Davamçı, varis, xələf. Ad yiyəsinin soyunun, ocağının yüksək dəyərlərinə bağlı olacaq, onları öz ömür yolu ilə doğruldacaq kimsə olması umulur.

ARIÇ, ARIC—Barış, sülh. Dilimizdə savaşanlara “araçılıq-harayçılıq” edən kimsə kimi anılan bu sözü ad kimi daşıyacaq kimsənin, insanlar arasında dinliyə, bapışa yarayan işlər görməsi umulur.

ARIN—Arınıb-durulmuş, saf, tər-təmiz. Ad yiyəsinin öz ömründə yamanlıqlara uymaması, yaxşılıqlara qoşulması umulur.

ARIQAN—Yüksək, arı(təmiz) soydan olan kimsə.

ARKIN—Toxdaq, gördüyü işlərdə götür-qoylu olan kimsə.

- ARSLAN—İndi aslan kimi işlətdiyimiz söz əskilərdə belə səslənmişdir, ad yiyəsinin döyüşkən, qorxmaz, ürəkli olması umulur.
- ASLAN—Öncədə verilmiş yozuma baxa bilərsiniz.
- AŞQIN—Aşib-daşan anlamındadır, ömrü boyu bütün böyük, yaxşı işlərdə hamıdan irəlidə olmağa çalışan kimsə anılır.
- ATATÜRK—Çağdaş Türk Cümhuriyyətinin qurucusu. Türkün başçısı, yolgöstərəni anlamındadır.
- ATALAY, ATİLLA—Ad almış, ad-san qazanmış. Avropada bugünə kimi “Tanrının qırmancı”, “göylərin acığı” ayamaları ilə anılan Hun xaqanı Atillanın adının da belə olduğu deyilir.
- AVUNC, OVUNC—Ovunduran, təsəlli verən, arxa duran, ürəyiyumşaq kimsə.

{DUYDURMA: Ay sözü Türk dilində olan adlarda çox işləndiyindən, burada ulu babalarımızın ayla bağlı düşüncələrini anmağa dəyər. Ayın aydınlığı—qaranlıq işıqlatması; Ayın qızılı-sarı boyası—qızıl kimi dəyərliliyi; Ayın öz bütünlüyünə çatanda gümüş boyalı olub, sevinc, uğur andıran ağ boyaya uyğunluğu; Ayın göydə ucalması—ucalarda dayanması; Ayın təqvimin yaranmasında yeri:günün, ayın, ilin aya bağlanan çevrilmələri, dönmələri; əski türklərin Aya böyük önəm verməsinə, ona insan ömrü ilə bağlı anlamlar qoşmasına nədən olmuşdur. Ona görə də, adlarda üzləşdiyiniz, ay sözünün, yerinə görə hansı anlamı daşdığı yuxarıda deyilənləri anmaqla araşdırma bilərsiniz.}

- AYALP—Ay kimi işıqlı, gördüyü yaxşı işlərlə ad-san qazanmış, ucalmış igid.
- AYAZ—Ay işığı; soyuq, aydınlıq gecə. Bu ad, qaranlıqlara işıq saçan, yəni yaşamdan pislikləri qovan, onlarla döyüşən kimsəni andırır.
- AYBAXIŞ—Yaşama(həyata) olan baxışları aydın, işıqlı, dərinliklərə işləyən kimsə.
- AYBƏNİZ—Ay üzli. Ay kimi gözəl, sevincdən üzü gülən kimsə.
- AYBƏYİM—Ay kimi gözəl, yaraşıqlı xanım.
- AYBİKƏ—Ay kimi gözəl, yaraşıqlı qız.
- AYBİLGƏ—Ay kimi aydın, işıqlı anlaq yiyəsi olan kimsə.
- AYBUDAQ—Ay kimi aydın, işıqlı, uca bir soyun ardıcılı olan kimsə.
- AYBULAQ—Ay+Bulaq. Əski türkcədə bulaq: pay, ərməğan anlamında işlənmişdir. Bu adla, ayın verdiyi pay, yəni düşüncələri işıqlı, görəcəyi işlər yaxşı olacaq kimsə anılır.
- AYÇAĞLA—Ay şələləsi anlamını verən bu sözlə, ad yiyəsinin ömründə işıqlı—sevincli günlərin çox olması dilənir; ayın gur işığı kimi aydın, parlaq düşüncələrinin, yaxşı işlərinin olması umulur.
- AYÇAĞRI—Ay+Çağrı(ismarış, çağırış). Ayın “çağırdığı”—“istədiyi” kimi, düşüncələri, duyğuları aydın, görəcəyi işlər yaxşı olacaq kimsə.
- AYÇİÇƏK—Ay kimi—sarı-qızılı, parlaq, solmayan, yaşarı bir çiçək, yəni düşüncələri insanların baxışlarını aydınladacaq, görəcəyi işlər çiçək ətirli ocaq kimsə.(Bir sıra türk dillərində Günəbxanı da belə adlandırılır.)
- AYDA—Aya bənzər. Ayla bağlı yuxarıda deyilmiş yorumlara baxa bilərsiniz.
- AYDAN—Ay parçası. Yenə də ayla bağlı yorumlara baxa bilərsiniz.
- AYDANARI—Ay kimi arı, saf, təmiz.
- AYDƏNİZ—Bolluca, gur, ay işığı anlamını verir.
- AYDIN—İşıqlı, oxumuş, bilikli kimsə.
- AYDINAY—Ömrün, görəcəyin işlər, ay kimi işıqlı olsun anlamındadır.
- AYDOĞDU—Aydan doğulmuş, ayparçası.
- AYDOLU—14 gecəlik ay, ayın ən bütün, ən gözəl olan çağı.
- AYDURA—Gördüyü işlərlə ay kimi işıq saçacaq, uzun ömürlü olacaq kimsə.

- AYGÜN—Ay+Gün. Ad yiyəsinin özünün ay kimi gözəl, yaraşığılı olması, ömrünün gün kimi işığılı—ağgünlü olması umulur.
- AYXAN—Ay+Xan(xaqan) Türk mifolojisində Oğuz xanın oğullarından biri. Ay kimi işığı saçan el başçısı.
- AYXAQAN—Ay kimi işığılı, aydın, parlaq kimliyi olan xaqan, el başçısı.
- AYXATUN—Ay kimi gözəl, yaraşığılı olan xanım.
- AYIRD—Özünün yaxşı işləri ilə seçilən, ayrılan kimsə.
- AYYILDIZ—Ay+Yıldız(ulduz). Ad yiyəsinin ay kimi işığılı, parlaq, ulduz kimi çox uca olması umulur.
- AYKÖNÜL—Ay kimi işığılı könlü, gözəl duyğuları olan kimsə.
- AYLA—Ay haləsi, ayın yörəsində yaranan yaraşığılı-işığılı çevrə. Ad yiyəsinin görkəmcə, anlaqca, duyğuca ayla(ay haləsi) kimi gözəl, gördüyü işlərin isə, könüloxşayan, işığılı olması umulur.
- AYLAN—Ay kimi ol. Ayla bağılı yuxarıda verilmiş yorumlara baxa bilərsiniz.
- AYLI—Aydan gəlmiş. Sözcüldədən qaçmaq üçün, burada da, sonradan da üzləşdiyiniz ayla bağılı adları yozmaq üçün yuxarıda ayla bağılı verilmiş duyduurmaya baxmanızı umuruq.
- AYMAN—Aya bənzər, ay kimi olan.
- AYMARAL—Ay kimi işığılı, maral kimi yaraşığılı.
- AYQAŞ—Qaşları yeni doğulmuş aya oxşar.
- AYSAN—Sən ay kimisən.
- AYSEL, AYSELİ—Ay kimi gur, parlaq, işığı saçan.
- AYSÖNMƏZ—Ay kimi parlaq, işığı sönməyən.
- AYSU, AYSULU—Ay+Su{lu}. Burada “su” əski türkcədə görkəm anlamını verən sözdür. Bu ad ay görkəmli anlamındadır.
- AYTEL—Ayın saçağı(teli)—şüası.
- AYTƏK—Ay kimi.
- AYTƏN—Ayla bir olan.
- AYTƏKİN—Düzgün anlamı ay kimi parlaq xaqan oğlu deməkdir, ancaq sonradan “ay tək”, yəni “aya oxşayan” kimi anlaşılməğa başlamışdır.
- AYTUNC—Ay+Tunc. Ad yiyəsinin ömrünün ay kimi işığılı, tunc kimi bərk olması umulur.
- AYTÜRK—Ay+Türk. Özü türk olaraq, gördüyü işlər yaxşı, aydın(işığılı) olan kimsə.
- AYUCA—Ay kimi işığılı, ad-sanı ucalacaq kimsə.
- AYUĞUR—Ay kimi ucalacaq, aydın işləri ilə ömür sürəcə, uğur qazanacaq kimsə.
- AYUMAR—Diləkləri, umduları, duyğuları ay kimi işığılı olan kimsə.
- AYÜN—Əski türklər xaqanın anasını belə çağırıdılar. Ay kimi tanınmış, işığılı anlamındadır.
- AYÜZ—Üzü ay kimi işığılı, yaraşığılı.
- AZRAQ—Çox az tapılan, nadir.

– B –

- BAHADIR—Kökü monqolca olub, türklərin də işlətdiyi, igid anlamını verən bir sözdür.
- BALQIZ—Özü-sözü bal kimi, dadlı qız.
- BAMSI—Yüksək, ulu, şaman anlamlarındadır.
- BAŞAR—Yaşamda bacarığılı, zirək ol anlamındadır.
- BAŞTÜRK—Türkün başçılarında, yolgöstərenlərində olması umulan kimsə.
- BAYANDIR, BAYINDIR—1. Yaxşılıq edən. 2. Böyük çinli dövlət adamı.
- BAYAT—1. Keçmiş. 2. Varlı. 3. Əski Türklərdə Tanrının adlarından biri.
- BAYCAN—Varlı, zəngin.
- BAYXAN—Varlı, güclü.

- BAYIN—Yaraşıqlı.
- BAYLA—Varlı, yaxşı dolanışıqlı ol anlamındadır.
- BAYLAN—Ürəyə yatımlı, göz oxşayan, nazlı.
- BAYRAM—Sevincli, önəmli günlər.
- BAYRI—Sonrasız, əski(qədim). Ad yiyəsinin şox ulu bir soydan olması anılır.
- BAYSAN—Yaraşıqlı.
- BEYLƏM, BƏYLƏM—Çiçək toplusu, dəmət, buket.
- BEYRƏK, BƏYRƏK—Bəy oğlu, adlı-sanlı soydan olan kimsə.
- BƏKDÜZ—Dədə Qorqud kitabında Bəkdüz Əmən kimi anılan ərən. Bəkdüz adı “bəy” ilə “düz” sözlərinin birləşməsindən yaranıb, düzlük yolçusu olan el başçısı anlamındadır.
- BƏYASLAN, BƏYARSLAN—Aslan kimi igid, ürəkli, qorxmaz bəy, el başçısı.
- BƏYİM—Sayqılı xanım, bəy sözünün qadınlar üçün işlənən qarşılığı.
- BƏYTÜRK—Türk bəyi, türkün seçiləni, sayılanı, başçılarından olan kimsə.
- BİKƏ—1.Gənc qız. 2.Mifik obraz olan əjdəha anlamında da işlənmişdir.
- BİLCƏK—Yaddaş, hafizə. Öz soyunu, ulularını unutmayan kimsə.
- BİLƏR—Ad yiyəsinin yaşamda düz yol tapa bilməsi, uğur qazanması umulur.
- BİLGƏ—Müdrək, bilikli, uzaqgörən, filosof.
- BİLGƏTÜRK—Bilikli, bacarıqlı, müdrək türk.
- BİLGİN – Çox bilikli, ağıllı kimsə.
- BİRƏND—Andının üstündə duran, sözbütöv kimsə.
- BİRƏY—Ay kimi tək, bənzərsiz olan kimsə.
- BİRCƏ—Tayı-oxşarı olmayan, işi-gücü, anlağı ilə seçilən, ayrılan kimsə.
- BİRCİÇƏK—Az tapılan çiçək, ya da çiçəklə bir olan anlamlarındadır.
- BİROL—Bütün işlərində seçil, birincilik qazan, üstün ol.
- BÖYÜK—Böyük işlər görəcək, yüksək görəvlər qazanacaq kimsə.
- BUDAQ—Soyunun ardıcılı olacaq kimsə anlamındadır.
- BULAQ—1.Su qaynağı. 2. Bu söz əski türkcədə pay, sovqat anlamlarında da işlənmişdir.
- BULUD—Bulud kimi dolu ol, yağışla arılıq(təmizlik) yarat, torpağa bolluq gətir anlamlarını bildirməklə ad yiyəsinin soyuna, ulusuna gərəkli işlər görməsi, özü də bu işlərin “yağış kimi yağması”, yəni çox olması umulur.
- BURLA—Üzüm salxımı. Qadınlara verilən bu adla onların üzüm salxımı kimi yaraşıqlı olması anılır, bununla yanaşı olaraq, üzüm tənəyi sayaq artıb-törəyən, oğullu-uşaqlı olması umulur.
- BÜTÜN—1.Xalq, millət anlamındadır. 2.Sözündə, işində bütöv olan kimsə.

– C –

- CEYHUN—Əski türkcədə güclü kişi anlamındadır.
- COŞQUN—Coşub-daşan, dəliqanlı, gördüyü bütün işlərdə irəliyə cuman kimsə.

– Ç –

- ÇAĞATAY—1.Çağının adlı-sanlısı, irəli gedən. 2.Əski türk boylarından biri.
- ÇAĞAN—İldırım anlamındadır, indi “çaxan” kimi işlətdiyimiz bir sözdən yaranmış bu adın yiyəsinin görəcəyi işlərin toplumda yaxşı anlamda gurultu qoparacağı, onu işqladacağı umulur. Bundan başqa ad yiyəsinin öz savaqlarında kəskin, tüküperdən bir igid olması da umulur.
- ÇAĞLAYAN, ÇAĞLAR—Şəlalə, ad yiyəsinin şəlalə kimi çağlayan bir sevincli ömür-gün içində yaşaması umulur.
- ÇAĞRI—İsmaş, çağırış. Soyunun ardı—gələcəyə ismaş, öz soyunun adını gələcəyə aparın; soydaqlarını ardınca yaxşılıqlara, yeri gələrsə yurd üçün savaqlara çağırın kimsə anılır.

- ÇELİK**—Suya verilib bərkidilmiş dəmirə deyilmişdir, qatı, güclü, kəskin anlamlarındadır. Yaşam sınaqlarında bərkimiş, yetkinləşmiş kimsə anılır.
- ÇƏLƏBİ**—Əski türkcədəki Tanrı adlarından biridir, “Ulu Ruh” anlamını verən “Çalap” sözündən törəmişdir. Ad yiyəsinin Tanrıya bağlı, Onun sevimlisi olan kimsə olduğu anılır.
- ÇİÇƏK**—Gül, çiçək—gördüyü gözəl işlərdən “çiçək qoxusu” gələn, görkəmcə çiçək tək yaraşıqlı kimsə anılır.
- ÇİLƏN**—Şeh, jalə,—gecənin sərinliyindən çiçəklərin, otların üzərinə qonub, göz oxşayan su damlası. Ad yiyəsinin təbiətlə bağlı olan yaraşığa oxşadılması ilə onun görkəmcə də, könülcə də, gözəl duyğular qaynağı olması umulur.
- ÇİLƏNAY**—Çilən+Ay. Ay işığında parlayan, göz-könül oxşayan şeh damlası kimi anlaşılır.
- ÇİNAR**—Bəlli ağacın adı—gözəl, yaraşıqlı, boy-buxunlu kimsə anlamlarındadır.
- ÇİNGİZ**—Bərk, qayım, sınımaz, bir sözlə igid kişi anlamlarındadır. Bir sıra qaynaqlarda dəniz anlamında da işlənmişdir.

– D –

- DAĞALP**—Dağ kimi uca, ad-sanlı igid. Keçmişlərdə türklər dağa da, göyə də Tanrı demiş, onları qutsal saymışlar.
- DAĞTƏKİN**—Dağ kimi ağır, uca xaqan oğlu.
- DALĞA**—Dalğanın küləkdən coşan suyun qabarması olduğu anılaraq, ad yiyəsinin ömrünün su kimi saf, bir də coşqun olması umulur.
- DAMLA**—Soyundan gələn, soyunun özcüyü(zərrəsi) olan kimsə.
- DANULDUZ**—Dan üzü doğan, əskilərdə yolçuların yolu azmamaq üçün baxdıqları ən parlaq ulduz. Ad yiyəsinin öz ömründə başqalarına yol göstərəcək, bilgə bir kimsə olması umulur.
- DANYELİ**—Dan üzü əsən, könül oxşayan ılıq külək. Ad yiyəsinin öz iş-gücü ilə könül oxşaması, insanlara sevinc, dinclik gətirməsi umulur.
- DAŞQIN**—Dəliqanlı, qızgın, gördüyü işlərdə aşib-daşan bir güclə çalışan kimsə.
- DAYAQ**—Dayaq, arxa olan kimsə.
- DƏMİR**—Dəmir kimi bərk, kəskin, yaşam sınaqlarında sınımayan kimsə. Dəmir bir metal olaraq, Türklərin yaşamında çox-çox əskilərdən yer tutmuşdur. Əski çin qaynaqlarında türklərə “dəmirçi xalq” deyilməsi, Türklərin dəmiri ilk olaraq tapan, işlədən xalqlar içində birincilərdən olduğunu deməyə yarayır. Böyük tarixçi L. N. Qumilyov öz araşdırmalarında türklərin indi yüksək texnologiya ilə alınan dəmirdən də yaxşı olan dəmir əritdiklərini yazır.
- DƏMİRALP**—Dəmir+Alp. Dəmir kimi bərk, sağlam, güclü, sınaqlarda sınımayan igid.
- DƏMİRDAĞ, DƏMİRQAYA**—Dəmir kimi bərk, dağ-qaya kimi uca anlamındadır.
- DƏMİRDAŞ, DAŞDƏMİR**—Daş kimi, dəmir kimi bərk, sınımaz olan kimsə.
- DƏMİRDƏN**—Dəmir parçası. Dəmir üçün yuxarıda deyilmiş yorumlara baxın.
- DƏMİRƏL**—Çox güclü, savaşlarda yenilməyən igid.
- DƏMİRGÜC**—Dəmir kimi bərk, sınımaz, çox güclü olan kimsə.
- DƏMİRQAN**—Yüksək, sağlam, güclü soydan olan kimsə.
- DƏMİRTAY**—Dəmir kimi bərk, kəskin sınımaz olan kimsə.
- DƏMİRTÜRK**—Dəmir kimi bərk, sınımaz, kəskin türk oğlu. Ad yiyəsinin kimliyində yer tutan bu dəyərlərin qaynağının onun türk soyundan olmasına bağlı olduğu anılır.
- DƏNİZ**—Dəniz kimi arı, sonsuz, bolluq qaynağı. Ad yiyəsinin ərđəmli bir kimsə olaraq, ömrünün uzun sürəcəyi, görəcəyi yaxşı işlərlə dop-dolu olacağı umulur.
- DƏRİN**—Ad yiyəsinin dərin anlaq yiyəsi, bilgə olması umulur.

- DİLƏK**—Ürəyin istədiyini, gələcəyin uğurlu olmasını ummaq. Ad yiyəsinin diləklərinə çatması, sevinclərlə, uğurlarla dolu bir ömür sürməsi umulur.
- DİNLƏR**—Ədəbli, tərbiyəli, ərđəmli kimsə.
- DİRİM**—Təbiət anlamındadır, ad yiyəsinin uzunömürlü olması, ömrünün gözəlliklərlə dolub-daşması umulur.
- DİRSƏ**—Deyərsə, danışarsa, anlamında olub, ad yiyəsinin sözünün yerini bilən, yerində danışan kimsə olduğunu bildirir.
- DOĞRU**—Düzlüyü sevən, onu qoruyan, uğrunda savaşıyan kimsə.
- DOĞRUL**—Doğru ol, doğruluq üçün çalışmaq ucal, ad qazan.
- DOLĞUN**—Kamil, ərđəmli, bütün bir kimsə.
- DOLUNAY**—Ondörd gecəlik ay, bütöv ay. Bu çağında ay sarı yox, ağ-gümüşü boyada görünür, dilimizdə qadın gözəlliyini ən çox ondörd gecəlik ayla tutuşdururlar.
- DÖNMƏZ**—Sınaqlardan, ağırlıqlardan, döyüşlərdən çəkilməyən, tutduğu yoldan dönməyən kimsə.
- DURNA**—Yaraşlıq köçəri quş. Qızlara verilən bu adla onların gözəl olması umulur, başqa ocağa gəlin olaraq köçüb gedəcəyi də anılır.
- DURUL**—Düşüncəsi, könlü, amacı aydan arı, sudan duru olacaq, sevincli bir ömür sürəcək kimsə.
- DURUQAN**—Yüksək, ərđəmliliyi ilə seçilən bir soydan törəyən, qazandığı uğurların sevincləri içində ömür sürəcək kimsə.
- DUYAR, DUYAN, DUYAL**—Həssas, duyğulu, istiqanlı, mehriban, ürəyi yuxa, habelə başqa bu kimi üstünlükləri ilə seçilən kimsə.
- DUYĞU**—Hiss, duyğu. Ad yiyəsinin görkəmi, görəcəyi işləri ilə gözəl duyğular qaynağı olması umulur.
- DÜZƏN, DÜZÜN**—Toplumunu yönəldən qanunlar, nizamlar. Ad yiyəsinin toplumun düzənində yaşaması üçün, düzlüyün, doğruluğun qorunması üçün çalışsan bir kimsə olması umulur.
- DÜZGÜN**—Düz yol tutan, düzgün amaca(məqsədə) yönələn kimsə.
- DÜZÜM**—1.Sıra. 2.İşində səliqəli. Ad yiyəsinin ömründə qazandığı uğurlarının sıralanması, bunlara yönəlməsində, çatmasında toxdaq, götürqoylu bir kimsə olması umulur.

– E –

- ECEVİT**—Çalışqan, diribaş, zirək kimsə.
- ELARSLAN, ELASLAN**—Elinin aslanı. El yolunda qorxub çəkinmədən çalışıb-vuruşan kimsə.
- ELAYDIN**—Görəcəyi işləri ilə yurdunu uğura çatdıracaq, aydınlığa çıxaracaq kimsə.
- ELBƏY, ELBƏYİ**—Əski tüklərdə “İlbəyi” kimi deyilən: vali, qubernator görəvi, eli idarə edən.
- ELBƏZƏK**—Göz oxşayan işi-gücü ilə elini sevindirən kimsə.
- ELBİKƏ**—Elinin ünlü qızı, elinin törəsinə, düzəninə uyğun yaşayan xanım qız.
- ELBİR**—Eli üçün çalışqan, elinin yanında olan kimsə.
- ELÇİBƏY**—Xalqının sözünü deyən, xalqının haqqı üçün çalışqan kimsə.
- ELÇİN**—Eldən görəv almış, dövlət görəvlisi. Dərin anlamı, elin inandığı, öz gərəkli işlərini tapşırdığı kimsə.
- ELDƏMİR**—Dəmir kimi bərk, sınımaz bir elin oğlu.
- ELDƏNİZ**—Elinin dəniz kimi böyüklüyünə, su kimi arılığına güvənən kimsə.
- ELDÜZ**—Yurduna ürəkdən bağlı olan, elinə doğru-düzgün qulluq edən kimsə.
- ELDÜZƏN**—Elinin düzən(qayda-qanun) üzrə yaşamasına çalışqan, bu düzənlərə sayqı göstərən kimsə.
- ELGÜN**—Elin içindən çıxan, elinin yanında olan kimsə.
- ELXAN**—Elin xanı, başçısı, hakimi.

- ELKİN—Elinin yolunda olan, el üçün çalışan kimsə.
- ELMAN—Əski türkcədə elin adamı anlamını verən bu adın yiyəsinin elinə ürəkdən bağlı olan, onun üçün çalışan bir kimsə olması anılır.
- ELMAR—Əski türkcədə “mar” sözünün tərə, baş anlamını verdiyini bilərək, bu adı “elin başçısı” kimi yozmaq olar.
- ELQAYA—Elin gözündə, gördüyü işlərlə ucalan kimsə.
- ELSEVƏR—Elini sevən, onun yolunda əməyini əsirgəməyən kimsə.
- ELŞAD—Bu adı yanlış olaraq “elin şadlığı” kimi yozurlar. “Şad” əski türklərdə xaqandan sonra gələn çox yüksək bir görən(vəzifə) olmuşdur. Bu ad elin yüksək görəvlisi, say-seçmə adamı kimi anlaşılmalıdır.
- ELTƏBƏR—Buradakı “təbər” sözü əski türkcədə, bizim indi “tapar” kimi anladığımız sözdür. Ad yiyəsinin öz elinə tapınan, onun yolunda çalışıb-vuruşan bir kimsə olması umulur.
- ELTƏKİN—Ulu, yüksək, ünlü bir elin oğlu.
- ELTƏR, ELDƏR—Buradakı “tər”, “dər” sözləri, əski türkcədə toplamaq, yığmaq kimi anlaşılmışdır. Ad yiyəsinin öz elinin başçısı olaraq, elinin birliyi, bütövlüyü üçün çalışması umulur.
- ELUCA—Uca bir soydan olub, öz soyunun, elinin adını uca tutan, ucaldan kimsə.
- EMƏN, ƏMƏN—1.Könül, ruh, can. 2.Bir sıra türk boylarında Palıd ağacına da “emen” deyilir.
- EMRƏ, ƏMRƏ, İMRƏ—1.Bəylərbəyi. 2.Aşıq, dərviş, şair, duyğulu, düşüncəli.
- ENGİN—Üfüq, genişlik. Ad yiyəsinin uzun, önəmli, uğurlarla dolu bir ömür sürməsi umulur.
- ERİM—Yunancadakı “evrika” sözünə oxşar olub, muştuluq, müjdə, kəşf anlamındadır. Ad yiyəsinin doğuluşunun eli-obası üçün müjdə olması anılır, sürəcəyi ömrün uğurlarla, sevinclərlə dolu olması umulur.
- ERKİN—Asılı olmayan, boyun əyməyən, özgür kimsə.
- EVREN—Kainat, kosmos. Ad yiyəsinin kainatın bütönlüyündə yer tutan özçük(zərrə) olması anılır.
- EYBƏK—Eyi+Bəy. Yaxşı işləri ilə ad-san qazanmış el başçısı.
- EYLƏM—Çalışqan olmaqla yanaşı, ürəyə yatımlı, etkiləyici işlər yiyəsi olan kimsə.
- EYMƏN—Ürəyiyuxa, əldəntutan, yardımsevər kimsə.

– Ə –

- ƏLÇİM—Çiçək tutumu(dəstəsi). Çiçək tutumu kimi gözəl görünüşü olan, görəcəyi yaxşı işlərdən “çiçək qoxusu” gələn kimsə.
- ƏRALP—İgid, ərđəmli, hünərli olan kimsə. Bu adı igidlər igidi kimi də yozmaq olar.
- ƏRASLAN—Aslan kimi qorxmaz, ürəkli döyüşçü.
- ƏRAYDIN—Aydın başlı, işıqlı düşüncəli igid. Bu adın böyük bilim adamı kimi də yozumu vardır.
- ƏRDƏM—Namuslu, yaxşı xasiyyətli, hünərli, bacarıqlı kimsə.
- ƏRDƏNİZ—İgidliyi, ad-sanı dəniz kimi ucsuz-bucaqsız, tükənməz; Amacı(məqsədi) su kimi arı olan kimsə.
- ƏRDOĞAN—İgid doğulmuş. Yaşamda igidlik göstərüb ad-san qazanacaq kimsə.
- ƏRDOĞRU—Doğruluğu, düzgünlüyü ilə ad çıxarmış igid.
- ƏRDÜZ—Bundan öncəki yoruma baxın.
- ƏRƏN—Olqun(kamil), bağımsız, Tanrıya tapınmış(mömin) kimsə.
- ƏRƏNTÜRK, ƏRTÜRK—İgid, tabqılı(vicdanlı) türk, qılığında(xarakterində) olan bütün yaxşılıqlar Türk soyundan olmasından, Türk törəsinə uyğun yaşamasından qaynaqlanan kimsə.

- ƏRGÜN—Ürəyiyumşaq, istiqanlı qılıqlı kimsə.
 ƏRHUN—Adı dünyanı titrədən hun igidi.
 ƏRK—Güclü, bağımsız, içtən(səmimi) kimsə.
 ƏRKİN, ERKİN—Bağımsız, asılılıq tanımayan, toplumdakı yaman güclərə baş əyməyən kimsə.
 ƏROĞUZ—Oquzun igidi. Oğuz soyundan olmasına, soyunun gələnlərinə bağlılığına görə ad-san qazanmış igid kimsə.
 ƏROL—Ad yiyəsinin ömründə görəcəyi işlərlə igidlik ad-sanı qazanması umulur.
 ƏRSAN—Ad yiyəsinin öz ömründə igid kimi ad çıxaracağına inam bəslənir.
 ƏRSAYIN—Sayqılı igid. Bundan öncə verilmiş yozuma baxa bilərsiniz.
 ƏRSOY—İgid soydan olan. Soyunun gələnlərinə uyğun olaraq yaşayıb, adlı-sanlı igid olacaq kimsə.
 ƏRTOĞRUL—Yaşamda ad-sanını yüksəldəcək, doğruldacaq igid.
 ƏRTUNC—Tunc kimi parlaq, sınımaz igid.
 ƏRTUNQA—Ər+Tunqa(qaplan, pələng). Pələng kimi çevik, qorxmaz bir igid.
 ƏRTURAN—1. Turan ölkəsinin igidi. 2. İgidliyi ilə qazandığı ad-sanı yaşayacaq(duracaq) kimsə.
 ƏRÜRƏK—Qorxmaz, ürəkli, sınaqlardan sarsılmayan igid.
 ƏRÜZ, ARUZ—Görkəmi də, işdəkləri də, igidə yaraşan kimsə.
 ƏRYILMAZ—Dönməz, dayanıqlı, geriyyə çəkilməz, sarsılmaz igid.

– G –

- GƏNCALP—Gənc+Alp. Gənc, Yurd sevgisi aşıb-daşan, elinin yolunda çalışıb-vuruşmağa ürəyi atlanan, adlı-sanlı igid.
 GƏNCAY—Gənc+Ay. Yeni doğmuş kimi, adı-sanı get-gedə artacaq, bütün eli bürüyəcək kimsə.
 GƏNCƏK—Türk boylarından biri, Cəncə şəhərinin adının bu sözdən yarandığı deyilir. Yeni, gənc, gəlişən anlamlarıdır.
 GƏNCTÜRK—Gənc+Türk. Türk elinin uğurları üçün gənclik çılğınlığı ilə çalışan, vuruşan türk igidi.
 GÖRGÜ, GÖRGÜN—Tərbiyə, tərbiyəli. Dilimizdə işlənən “görüb-götürmüş kimsə” deyiminə uyğun olaraq, bu adların yiyəsinin ulularda gördükləri: yaxşılığı, düzlüyü, ərdəmliyi öz yaşam amaçlarına çevirdiyi anılır.
 GÖRK—Ululuq, gözəllik, görkəm anlamlarında olub, ad yiyəsinin öz ömründə bu dəyərlərə bağlı olması umulur.
 GÖYALP—Tanrının, göylərin göndərdiyi, eli üçün yaxşı, böyük işlər görəcək igid, alp.
 GÖYDƏNİZ—Kimliyi göy kimi uca, mənliyi dəniz kimi geniş, arı olan kimsə. Burada göyün göylüyünün, ucalığının dənizin sularında əks olunub onu göyə boyaması, göylə dənizin qovuşması kimi anılıb, insan varlığına köçürülür.
 GÖYƏRÇİN—Sevgi, barış, yaxşı ismarış gətirən anlamlarıdır.
 GÖYÇƏK—Gözəl, yaraşlıq, ürəyəyatımlı kimsə .
 GÖYÇİN—Göylərin rəngində olan, ürək oxşayan, duyğuları qanadlandıran görkəmi, işdəkləri olan kimsə.
 GÖYLÜ—Uca, ulu göylərdən, yəni Tanrının yanından gəlmiş kimsə. Ad yiyəsinin yaşamda, ömründə Tanrısız, yüksək dəyərlərə uyğun yaşaması umulur.
 GÖYSEL—Göylə bağlı olan, göydən gələn; könlü, duyğuları, düşüncələri arı olan bir kimsə.
 GÖZAYDIN—İşi-gücü ilə insanları sevindirəcək, onların gözlərini açacaq kimsə.
 GÖZƏL—Gözəgəlimli, könüloxşayan, yaraşlıq kimsə.
 GÜLƏN, GÜLƏR—Ömrü, günü sevinclər içində keçəcək, yaşam üzünə güləcək kimsə.

- GÜLGÜN**—Yaşamında sevinclə dolu bir ömür sürən kimsə.
- GÜLSÜN**—Ad yiyəsinin uğurlarla dolu, sevinc içində keçəcək bir ömür sürməsi umulur.
- GÜLƏNAY**—Aydınlıq gecənin ayı, üzü buludla örtülməmiş ay. Ad yiyəsinin qüssədən uzaq, sevinclərlə dolu bir ömür sürməsi umulur.
- GÜLTƏKİN, KÜLTEKİN**—Bu adın gül sözü ilə bağlılığı yoxdur, əski türkcədə gənc, qızgın, dəliqanlı, güvənilən bir xaqan oğlu anlamlarında işlənmişdir.
- GÜNAL**—Al qırmızı Günəş. Ad yiyəsinin ömrünün sevincli, işıqlı keçməsi, Ocağının odunun sönməz olması umulur.
- GÜNALP**—Günəş kimi işıqlı alp, gördüyü işlərlə yaxşılığa, doğruluğa qulluq edən, Günəş kimi öz işığı, istiliyi ilə yardım edən, hamının ürək qızdırdığı igid.
- GÜNAY**—Gün+Ay. Ad yiyəsinin gün kimi işıqlı, ay kimi parlaq bir ömür sürməsi umulur.
- GÜNÇƏ**—Günə tay olan: gördüyü işlərlə, sözü, anlağı ilə yan-yörəsinə işıq saçacaq, ələyəcəkləri ilə, gözlərə işıq, ürəklərə istilik paylayacaq kimsə.
- GÜNDƏN**—Gün parçası. Öncəki yozumda deyilənlərə baxa bilərsiniz.
- GÜNDƏR**—Gün+dər. Buradakı “dər” sözü dərmək, toplamaq anlamını verir, ad yiyəsinin öz ömründə, işıqlı, aydın, sevincli günlər yaşaması umulur.
- GÜNDÜZ**—Günün işıqlı çağı. Ad yiyəsinin ömrünün, görəcəyi işlərin yaxşılıqlarla dolu, işıqlı olması umulur.
- GÜNDÜZÜM**—Ömrünə gün kimi işıqlı—sevincli günlər düzülüş kimsə.
- GÜNEL**—Günəş kimi uca, işıqlı bir eli olan, özü də elinin adına yaraşacaq işlər görəcək kimsə.
- GÜNƏR**—Gördüyü işlərlə ad qazanan, yaxşılıqları gün kimi işıq saçan, soyuna gərək olan igid.
- GÜNƏŞ**—Günəş kimi işıqlı, yaşama dirilik verən. Yaşamdan yamanlıqları qovacaq, yaxşılıqların keşiyində duracaq kimsə.
- GÜNGÖR**—Ömrün sevinc içində keçsin.
- GÜNTAY**—Günəş kimi. Öncədə verilmiş Günəşlə bağlı yozumlara baxa bilərsiniz.
- GÜNTƏKİN**—Gün+Təkin(xaqan oğlu, prins). Elin yaşayışı, diriliyi, uğrunda çalışan, yüksək soydan doğulan kimsə.
- GÜNTURAN**—Gün kimi işıq saçan işlər görəcək, uzun ömür sürəcək kimsə.
- GÜNÜZ**—Gün kimi işıqlı, yaraşılıq olan, uzunə sevinc gülən kimsə.
- GÜREL**—Yaşarı, varlı, güclü, yenilməz, bir elin oğlu.
- GÜRSEL**—Sel kimi gur, coşqun bir ömür sürəcək kimsə.
- GÜRŞAD, KÜRŞAD**—Göytürk xaqanlarından birinin oğlu. Göytürkləri Çin tutsaqlığından qurtarmaq üçün öz azsaylı qırx igidləri ilə Cinlə savaşa qalxmış, bundan sonra Göytürklər itirdikləri özgürlüklerini qaytarmışlar.
- GÜVƏN, GÜVƏNC**—Etimad, qarant. Ad yiyəsinin el içində düzlüyü, doğruluğu ilə tanınan, inanılan bir kimsə olması umulur.

– X –

- XANIM**—Qadınların çağırıldığı sayqı bildirən söz.
- XANIMQIZ**—Yüksək soydan olan sayqılı qız.
- XANBİKƏ**—Xan qızı, yəni yüksək soydan olan qız.
- XAQAN**—Xanlar xanı, Türk imperatoru.
- XATUN**—Əski türklərdə adlı-sanlı soydan olan qadınlara deyilmişdir.
- XƏZƏR**—Əski türk boylarından biri.

– H –

- HUNALP**—Dünyanı titrədən Hun igidi.

HUNƏR—Bundan öncəki yoruma baxın.

– İ –

İGİD—Yetkin, zirək, qoçaq, döyüşçü anlamlarıdır.

İLDİRİM—Buludların toqquşmasından doğan gurultu ilə izlənən işıq. Ad yiyəsinin haylı-küylü, işıqlı işləri ilə tanınan bir igid olması umulur.

İLKAY—Yeni doğmuş ay. Ad yiyəsinin ay kimi doğub, böyüməsi, soyuna yaraşacaq işləri ilə getdikcə daha da gözəçarpacaq bir kimsə olması umulur.

İLKƏR—Birincilik qazanan ər, öndə olan igid, ilk doğulan oğlan.

İLKİN—Birinci doğulan, Ocağın ilki.

İMRAN, ƏMRAN, AMRAN—“Dədə Qorqudun kitabında” Amran kimi anılan bu ad əski türkcə-monqolcada “arxadaş” anlamını verən: “əmrak”, “amarak” sözündən törəmişdir. Bu adın ərəbcədə abadlıq anlamını verən “ümran” sözündən yaranması düşüncəsi yanlışdır.

İNAL—1.Əski türklərin yüksək soylu qadından doğulan kimsələrə verdiyi ad. 2.Güvənilən adam.

İNANC—Etiqad. Soyunun yaradıb-yaşatdığı inanclara, yüksək dəyərlərə bağlı, soydaşlarının inamla yanaşdığı kimsə.

İNCƏ—Əyni(bədəni), başı, üzü, görkəmi yerli-yerində olan, artıq-əskiklikdən, kələ-kötürlükdən iraq olan kimsə.

İNCİ—Mirvari deməkdir. Mirvari kimi gözəl görünüşü, dəyərli varlığı olan kimsə

İSTƏK—Ata-anasının, soyunun, elinin istəklisi, sevimlisi olacaq kimsə.

İSTƏM—İradə. Tutduğu yoldan dönməyən, sınaqlardan sarsılmayan, amacına doğru yolda dözümlü olan kimsə.

İŞIQ—Yaxşı işləri ilə yan-yörəsindəkilərin gözünə çarpacaq, işıq qaranlığı qovduğu sayaq, yaxşı işləri ilə tanınacaq kimsə.

– K –

KEÇGİN—Canından keçən, şəhid.

KƏKLİK—Bəzəkli, yaraşlıq, gözəl səslə səkən çöl quşu. Ad yiyəsinin gözəl, yaraşlıq olması, sevincli bir ömür sürməsi umulur.

KƏSKİN—Sözü, işi, igidliyi kəsərli olan kimsə.

KOMAN—Çox əski türk boylarından biri. Bu sözün “qoymaz” kimi işlətdiyimiz sözün əski çağlardakı səslənməsi olduğu bəllidir. Ad yiyəsinin soydaşlarına qarşı yönələn yamanlıqlara qarşı savaşan; yağını Yurduna qoymayan, buraxmayan, döyüşdə ona aman verməyən bir kimsə olması umulur.

KÖNÜL—Ürək, ruh, nəfs. Gözəl duyğuların, yaxşı işlərin qaynağı olan, ürəkaçan görkəmi, gözoxşayan işdəkləri olan kimsə

KÜRÜNC—1.Özlü, soylu, inanılan, güvəncli. 2. Düzənlik yer.

– M –

MARAL—Ad yiyəsinin gözəl, ürəyətımlı, yaraşlıq olması umulur.

METE, METEXAN—1. Hunların xaqanı olmuş, onların Çinlilərlə savaşlarında uğur qazanmasına, özgürlük almasına başçılıq etmişdir. 2.Soylu kişi, igid kimsə deməkdir.

MƏNDƏMİR—Mən dəmir kimi bərkəm, kəsərliyəm anlamındadır. Çağdaş tatarlarda geniş

yayılmış bir addır.

– O –

ODAQAN—Əski türkcədə: xanım ozan.

ODAY—Od kimi qızgın, ay kimi parlaq. Odun qızgınlığına oxşar əməksevərliyi, ayın işığına bənzər ad-sanı olan kimsə

ODƏR—Dilimizdə bacarığın, zirəkliyin odla tutuşdurulması örnəkləri çoxdur:od-alov kimi, odlu-alovlu habelə bunun kimi. Ad yiyəsinin çox bacarıqlı, zirək, döyüşkən olması, burada odla tutuşdurularaq anılır.

ODMAN, OTMAN—Ata ocağının odunu qoruyan, Atasının ardıcı(varisi). Əski türklərdə atanın varı-yatırı, ev-eşiyi kiçik oğula verilirde deyir, bu ad da evin kiçik oğluna qoyulurdu. Osmanlı-Türk imperatorluğunun özülünü qoymuş Toğrul bəyin ardıcı(varisi) olmuş kiçik oğlunun adı da Otman olmuşdur.

OĞUZ—Sağlam, güclü, yüksək soylu anlamlarındadır.

OĞUZALP—Oğuz+Alp. Oğuzun alpı, igidi, ad yiyəsinin alplığının qaynağı olaraq onun yüksək, ulu Oğuz soyundan olması anılır.

OĞUZƏR—Oğuz+Ər. Oğuzun igidi. Bundan öncəki yoruma baxa bilərsiniz.

OKAN—Anlayışlı, qavrayışlı, ayıq kimsə.

OKTAY—Ox kimi: iti, yeyin, kəskin kimsə.

OLCAY—Əski türklərdə Tanrının adlarından biri. Bəxt, tale anlamındadır.

OLCAYTU—Uğuru açıq, ömrü-günü uğurlu keçəcək kimsə.

OLQUN—Kamil, fenomen. Ad yiyəsinin kimliyində yüksək insani dəyərləri toplayan, bununla da gözəçarpan, seçilən bir kimsə olması umulur.

ONUR—Sayqılı, ad-sanlı, şərəfli kimsə.

ONURALP—Ad-san, sayqı, ün qazanmış alp.

ORAN—Yüksək görəvli, iqtidar yiyəsi olan, soyunun güvəndiyi kimsə.

ORAZ—Şərəf, şöhrət anlamlarındadır, Araz adının da buradan törəndiyini düşünmək olar.

ORXAN, ORDUXAN—Əski çağlarda yüksək dövlət çini olmuş:Ordunun başçısı, şəhərin bəyi(meri) anlamlarındadır.

ORUNC—Sovqat, ərməğan. Ad yiyəsinin doğulmasının öz soyu, ocağı üçün dəyərlı bir pay olması ilə yanaşı, onun öz ömründə eləyəcəkləri ilə soyunu sevindirəcəyi anılır.

OVUNC—Təsəlli. Ad yiyəsinin görəcəyi işlərlə ata-anasını ovunduracaq, soyunu sevindirəcək bir kimsə olması umulur.

OZAN—Aşıq, şair, bilici. Türklərin Oğuz boyunda: Tanrı vergisi olduğu deyilən, gizlinlərdən, gələcəkdən bilgilər verən, bütün ağır anlarda elin gənəşdiyi, hamıya düz yol göstərən, ulu kişilərə verilən ad. Bizcə, Türklər çoxtanrıçılıqdan, panteizmdən təktanrıqlığa keçəndə şaman deyilən kişilərin yerini ozanlar tutmuşdur.

– Ö –

ÖMÜR—Ad yiyəsinin yaşamda uzun, ağgünlü ömür sürməsi umulur.

ÖNDƏR, ÖNƏR—Öndə gedən, başçı, lider.

ÖNÜR—Başlanğıc, ilk. Böyük kimlik qazanacağı yolun başlanğıcında olan kimsə anılır.

ÖPÖZ—Can, ruh, nəfs. Yüksək insanlıq dəyərlərinə yönəldən ruhunun çağırışı ilə yaşayan kimsə.

ÖTKÜN, ÖTƏR—Öz sözünü deməkdən çəkinməyən, zirəkliyi, bacarığı ilə başqalarından seçilən, öndə olan kimsə.

- ÖYLÜ—İstedad, düha. Ad yiyəsinin çox böyük, ürəkaçan, başqalarının bacarmadığı, gözəçarpan işlər görə bilməsi umulur.
- ÖYÜL, ÖYÜN—Sürəcəyi ömür yolu ilə, görəcəyi işlərlə soyunu, ocağını sevindirəcək, böyük ad-san qazanacaq kimsə.
- ÖZAL—Ad yiyəsinin yüksək mənlilikli, özlülüyü ilə seçilən kimsə olması umulur.
- ÖZALP—Başdan-ayağa, bütün varlığı ilə igid, qoçaq olan kimsə.
- ÖZBİR—Özü-sözü bir olan, doğruçu, düzgün, bütöv kimliyi olan kimsə.
- ÖZÇİÇƏK—Bütünlüklə gözəl, çiçək kimi könül oxşayan, yaraşlıq, eləyəcəklərindən “çiçək qoxusu” gələn kimsə.
- ÖZDƏMİR—Əyni(bədəni) də, mənliliyi də dəmir kimi bərk, sınımaz, güclü, sağlam olan kimsə.
- ÖZDƏN—Soyunun, ocağının yüksək dəyərlərini öz kimliyində yaşadan, qoruyan kimsə.
- ÖZƏN—1.İçtən, ürəyiaçıq, səmimi, diqqətli kimsə. 2. Kiçik axar su.
- ÖZƏRK—Özünə yiyəli, iradəli kimsə.
- ÖZƏR—Usta, sənətkar, peşəkar, öz işinin bilicisi olan kimsə.
- ÖZƏT—Can, ruh. Bir az yuxarıda “Öpöz” adı üçün verilmiş yozuma baxa bilərsiniz.
- ÖZGÜN, ÖZLÜ—Bənzərsiz, orijinal. Özünün bigəliyi, igidliyi ilə yan-yörəsindən seçilən, başqalarına oxşamayan kimsə.
- ÖZGÜR—Başqasından asılı olmayan, öz kimliyini başqasının basqısından, təpkisindən qoruyan kimsə.
- ÖZİL, ÖZEL—Anayurd, Ulus, Ölkə. Ad yiyəsinin Ulusunun özcüyü olub, ona qırılmaz tellərlə bağlı olması umulur.
- ÖZLƏK, ÖZLƏN—Gəlişinə gərək duyulan, gözlənilən, Soyunun işlərinə yarayacaq kimsə.
- ÖZMƏN—Sözündən qaçmayan, etibarlı, namuslu kimsə.
- ÖZQAN—Arı qanlı, yüksək soylu, eləcə də öz soyuna bağlı kimsə.
- ÖZTÜRK—Soyu-kökü türk olan, bununla öyünən, buna yaraşan bir ömür sürəcək kimsə.

– P –

PAŞA—Başağa, ya da başşad(ordu başçısı) sözlərindən törəndiyi deyilir.

DUYDURMA: Türk kimlik bildirən adlarında boya(rəng) bildirən sözlər çox işləndiyi üçün burada, keçmişlərdə türklərin boyalara hansı yorumlar verdiyini qısaca olaraq anmaq yerinə düşərdi.

- 1.Ağ—arılıq, gözəllik, soyluluq, sayqılıq.
  - 2.Göy—Tanrıya bağlılıq, qutsallıq(müqəddəslik), özgürlük.
  - 3.Al(qırmızı)—Əski türklərin, elə indi də bir çox türk boylarının qızıl dedikləri bu boya:dəyişiklik, gəlişmə, devrim(inqilab), sağlamlıq anlamları daşımışdır.
  - 4.Yaşıl—Doğuş, törəyiş, yenilik.
  - 5.Qara—1)Güc, əlçatmazlıq, böyüklük, igidlik, özgünlük. 2)Yas, üzüntü, ölüm, yamanlıq, uğursuzluq, soyuq.
- Türklər yönləri bildirmək üçün də boyalardan yararlanmışlar: Ağ—Güney; Qızıl—Doğu; Sarı—Bati; Qara—Quzey olaraq qavranılmışdır.

– Q –

QANTURALI—Soyunun adını yaşadacaq, qoruyacaq, yüksəldəcək, durduracaq(gələcəyə aparacaq) kimsə.

- QANTEMİR**—Dəmir kimi bərk, güclü bir soydan olan kimsə.
- QARA**—Bir az yuxarıda qara boyanın yaxşılıq çalarları ilə bağlı yozumlarına baxa bilərsiniz.
- QARACA**—1. Qaraşın. 2. Gözü qara—qorxusuz, əskilərdə Türklər qorxu bilməz kimsələrə “gözüqara” demişlər. 3. Türkmənlərin Türk adlanan oymağı birinci ulu babalarının adının Qaraca olduğunu deyirlər. 4. Bir ceyran türü.
- QARADƏNİZ**—Böyük, yaxşı işləri tükənməz olan kimsə anılır.
- QARAMAN**—1. Qarayanız. 2. Ulu, böyük, güclü ərən.
- QARATEL, QARABİRÇƏK**—Ağ-qara boyaların qarşıdurmasına (kontrastına) görə bu adlar gənclik, qocalmazlıq, gözəllik daşıyıcısı olan kimsələri andırır.
- QARTAL**—Ad yiyəsinin baxışlarının aydın, iti, özünün igid olması, ad-sanının göylərə ucılması umulur.
- QAŞQAR, QOŞQAR**—Əski türkcədə, indi isə mişar tatarlarında Qurd—canavar anlamını verir. İgid, qorxmaz, ürəkli döyüşçü anlamındadır.
- QAŞQAY**—1. Türk boylarından biri. 2. Qorxmaz döyüşçü anlamındadır.
- QAYA**—Dağ parçası, dağın uca yeri, ad yiyəsinin ad-sanının ucılması umulur.
- QAYITMAZ, QAYMAZ**—Əski türkcədə ədalətli anlamında işlənmişdir. Ad yiyəsinin tutduğu düz yoldan qayıtmaz—dönməz bir kimsə olması umulur. Nağıllarımızda söz açılan üç yoldan: “gedər-gələr”, “gedər-qalar”, “gedər-gəlməz (yəni qayıtmaz)” yollardan üçüncü yola üstünlük verilməsi, dilimizdə “qayıtmaz” sözünün düzlük, ədalət anlamlarını bildirməsi ilə bağlıdır.
- QAYNAR**—1. Bulaq. 2. Qızgın. Ad yiyəsinin bu iki anlama uyğun olaraq: 1) Ürək sərinlədən, arılıq gətirən bulaq kimi yaxşı, ürəkaçan işlərin qaynağı olduğu anılır. 2) Yaxşılıqlara, uğurlara yönəlməsində çalışqanlıığı anılır.
- QAYNARQAN**—Coşqun, qızgın soydan olan, iş-güc üçün ürəyi atlanan, çalışqan kimsə. Bu adın istiqanlılıq—mehribanlıq anlamı da vardır.
- QAYTAQ**—Türk boylarından biri. Bu adın qarşı duran (siper), qaytaran anlamlarının olduğu deyilir. Ad yiyəsinin yamanlıqlara, yurda basqılara qarşı duruş gətirən, uğur qazanan bir kimsə olması umulur.
- QIYAN**—1. Dağ seli. 2. Yağya, yaman güclərə qarşı amansız olan kimsə.
- QIPÇAQ**—Əski türk boylarından biri. Ucsuz-bucaqsız torpaq, geniş, əngin çöllərdə yaşayan, bir də uğurlu anlamları var. Azərbaycanın bir sıra güney bölgələrində indi də qıvrıq yeriməyə yarayan, yüngül paltar geyməyə: “qıpçaq geyinmək” deyirlər.
- QIVRAQ**—Çevik, diribaş, qoçaq olan kimsə.
- QIZIL**—Al, qırmızı boya. Yuxarıda bu boyanın yorumu üçün verilmiş duyduurmaya baxa bilərsiniz.
- QIZILARSLAN**—Ünlü Türk xaqanlarından. Qızıl kimi dəyərlı, aslan kimi qorxmaz anlamındadır.
- QORXMAZ**—Ürəkli, dönməz, sınaqlardan sarsılmayan, ərđəmli igid.
- QORQUD**—1. İri dolu dənəsi. 2. Göydən gəlmiş. 3. Qorxusuz. 4. Qorxunc.
- QOŞAR**—Çalışqan, əməksevər, dayanıb durmadan yaxşılıqlar eləməyə çalışqan kimsə.
- QUMRAL**—Buğdayı, qızılı-qara boyaqların qatışığından yaranan boya çaları. Buğdayı boya çaları ilə çörəyi andırmaqla, insanların yaşamaına çox yarayan bir nəsne anlamına gəlir.
- QUTLUQ**—Mübarək, müqəddəs, tanrısal anlamındadır.

– S –

SABUTAY—Ortaq türk-monqol sözü olub döyüşçü, savaşçı anlamındadır.

- SALUR—Vuruşqan, düşmənə saldıran, ağırlıqlardan, sınaqlardan, döyüşlərdən çəkinməyən kimsə.
- SANƏR—Ünlü, adlı-sanlı, tanınmış igid.
- SANIR—Xəyal, fantaziya anlamındadır. Ad ziyəsinin duyğulu, coşqun düşüncəli, ilhamlı bir kimsə olması umulur.
- SANLI—Tanınan, ad-sanlı kimsə. Bu söz dilimizdə kök salmış yad bir söz olan “şöhrət” sözünün qarşılığıdır.
- SAVAN—Əliaçıq, verimli, yardımsevər. Ad ziyəsinin soydaşlarının yaxşı yaşayışına yardımçı, yıxılana dayaq, ağırlığa düşənin əlindən tutan kimsə olması umulur.
- SAVAR, SAVUR—“Sovmaq” sözündən olub, Yurduna gələn yağını, insanlara yönələn yamanlıqları sovuşduran kimsə anılır. Əskilərdə çox ünlü bir türk boyunun adı olmuş “Savir” sözünün də bununla bağlı olduğu, Sabir adının buradan törəndiyi də deyilir.
- SAVUT—Qoruyucu, dəmirdən savaş geyimi—zireh. Ad ziyəsinin soyunu, ocağını yamanlıqlardan, yağı basqılarından qoruyacaq bir kimsə olması umulur.
- SAYDAM—Sayılan, tanınan, güvənilən kimsə.
- SAYMAN—Üzdən anlamı:sayıcı, hesabçı; dərin anlamı: öz işini dərinləndirən, götür-qoylu, toxdaq kimsə.
- SAYQIN—Sayılan, seçilən, tanınan, güvənilən kimsə.
- SEÇKİN—Öz bacarığı, aydınlığı, igidliyi ilə seçilən, gözə çarpan, tanınan kimsə.
- SEVƏN—Öz xalqını, soyunu, insanlığı sevən, yaxşılıqlara yönəlmiş kimsə.
- SEVGİ—Böyük amaclara vurğunluq, yaxşılıq qaynaqlarına tapınmaq bacarığı. Ad ziyəsinin bu yüksək dəyərlərlə yaşaması umulur.
- SEVİL—Yaşamda, soydaşları arasında, görəcəyi işlərlə bəyənəcək, seviləcək kimsə.
- SEVİN—Ömrün sevincində keçsin, uğurlu olsun.
- SEVİNC—Soyuna sevinc gətirən, işləri ilə başqalarını da sevindirəcək kimsə.
- SEZƏN, SEZƏR—Anlayan, duyğulu, həssas kimsə.
- SƏLCUQ—1.Türk boylarından biri. 2.Gözəl danışan, sözünün yerini bilən, sözünün üstündə duran anlamlarında da işləyir.
- SƏNCƏR—Qısa qəm. Düşmənin bəgərinə sancılan, öz işi-gücü ilə gözə çarpan kimsə anılır.
- SOLMAZ—Uzun, sağlam bir ömür sürəcək, adı-sanı daim yaşayacaq kimsə.
- SONA—1.Tayı-oxşarı olmayan gözəl. 2.Yaşılbaş çöldəyi.
- SOYDAN, SOYLU—Yüksək soydan olan, öz soyunun adına yaraşan bir ömür sürəcək, soyunun adına yaraşan işlər görəcək kimsə.
- SÖNMƏZ—Görəcəyi yaxşı işi-gücü ilə yan-yörəsinə işıq saçacaq, adı-sanı yaşayacaq kimsə.
- SULDUZ—Əski türk-monqol dillərində ulduz anlamını verir. Ulduz adı ilə bağlı verilmiş yorumlara baxa bilərsiniz.
- SUNQAR, SUNQUR—Şahin, Laçın. Ad ziyəsinin döyüşkən, qoçaq, zirək olması, ad-sanının göylərə ucaltması umulur.
- SÜZGÜN—Uca boylu, yaraşlıq, boylu-buxunlu, baxışların ayaqdan-başa vurğunluqla süzdüyü kimsə.

– Ş –

ŞAMAN—Keçmişlərdə, türklərin inancla bağlı törənləri yerinə yetirən ruhanilərinə verdikləri ad. Əski çağlarda yaşamış ulu babalarımızın inancının biliciləri olan Şamanlar, yaman ruhları qovmaq, yola gətirmək; Yaxşı ruhları öymək, onu öz uluslarına yaxşılıqlar etməyə çağırmaq, yönəltmək üçün törənlər keçirirdilər. Bu inancla görə onlar

gələcəkdə olacaqları deyir, ruhları yağların, ayrı-ayrı adamların üstünə yönəltməyi də bacarırdılar.

– T –

- TABQI, TAPQI**—Vicdan. Nədənsə özgələrdən gəlmə inanclara keçməyi “inanmaq” kimi anladan ulu babalarımız öz Türkköklü inanclarında bu anı “tapınmaq” kimi anlatmışlar. Burada çox önəmli bir ayrılıq üzə çıxır, əski çağlarda Türklər öz inanclarına tapınırdılar, yəni inananla inamın qaynağı olan Tanrı biri-birilərini tapırdılar, doğmalaşırdılar. Özgə inamları götürəndə isə Türklər, inanc qaynağı olanı anladan sözlərə “inanırdılar”. Ad yiyəsinin özünü—bütün yaxşılıqların, düzlüklərin qaynağı olan bir Doğrudan tapması, ona uyğun yaşaması umulur.
- TANƏR, TANER**—Dan+Ər. Dan yerindən doğulmuş—günəş kimi Ər. Ad yiyəsi günəşə oxşadılaraq, Onun istər duyğu, düşüncələrində, istərsə də görəcəyi işlərində, soyuna, insanlığa gərəkən işlər görəcəyi umulur.
- TANIL**—Ad yiyəsinin görəcəyi yaxşı işlərlə, öz bacarığı, zirəkliyi ilə tanınması, ad-san qazanması umulur.
- TANRIDAĞ**—Orta Asiyada, Türklərin əski yurdlarında sıra dağlar, Türklər arasında qutsal sayılmış, Ocaq yeri kimi sayılanmışdır.
- TANSU**—1. Qızaran Dan yerinin işığı düşmüş su. 2. Sovqat, ərməğan; göylərin verdiyi; görkəzmə(möcüzə) anlamlarında işlənir.
- TAPDIQ**—Soyumuzun ardı olacaq, Ocağımıza yarayan-yaraşan kimsəni tapdıq anlamındadır.
- TAPIN**—İbadət, Tanrıdan dilək diləmək. Ad yiyəsinin ömründə yaxşılıqlardan qaynaqlanan dəyərlərə tapınacağı, tapqılı(vicdanlı) bir kimsə olacağı anılır.
- TARKAN**—Əski türklərdə, xaqana yaxın olan say-seçmə(elita) adamlara verilən ad. Bu adı onlar gördükləri böyük işlərə görə alardılar.
- TAYLAN**—Yaraşılıq, sayqılı, ünlü kimsə.
- TAYMAZ**—Düz yoldan sapmayan, ömrü boyunca ancaq düzlüyə qulluq edən kimsə.
- TAYŞI**—Başçı, yol göstərən, bilgəliyinə görə çoxlu ardıcılı olan kimsə—mürşid.
- TERİM**—1. Soyunu bir yerə toplayan, yığan(dərən) kimsə. 2. Əməksevər, işbacaran, peşəkar.
- TEYMUR**—Dəmir. Yuxarıda Dəmir adı ilə bağlı verilmiş yozumlara baxa bilərsiniz.
- TOĞRUL**—1. Əski türklərdə mifik bir quş adı, bunun qartal olduğu da söylənir. 2. Bu adın qalx, yüksəl, doğrul anlamı daşdığı da bəllidir.
- TOXDAQ**—Uzaqqörən, götürqoylu, ölçü-biçili kimsə.
- TOXDAR, TOXTA, TOXTAMIŞ**—Ağır oturan, götür-qoylu, uzun ömürlü anlamlarını verir.
- TOKAY**—Dolunay, ondörd gecəlik ay. Dolunay adı ilə bağlı olan yuxarıda verilmiş yozuma baxa bilərsiniz.
- TOMRİS**—Əski türk xalqlarından olan massagetlərin qadın xaqanı. Bu adın “dəmir səs”, “dəmir üz”, “dəmir üz” anlamları verdiyi bildirilir.
- TONQA, TUNQA**—Qaplan, pələng. Ad yiyəsinin qaplan kimi qorxmaz, çevik, döyüşkən bir kimsə olması umulur.
- TONYUKOK**—Sonuncu Göy Türk Xaqanlığının qurulmasında önəmli əməyi olmuş bilgə bir kimsə. Tonyu—sonsuzluq, kok—göy deməkdir. Bu ad sonsuzluq, genişlik, qutsallıq anlamlarına bağlıdır.
- TÖRƏ**—Əski türklərin Anayasası, onların yaşayışını düzənləyən yasalar toplusu.
- TÖRƏMƏN**—Törəyə uyğun yaşayan, xalqının gələnlərinə bağlı kimsə.
- TÖRƏN**—Törəyə bağlı mərasim, ayin. Ad yiyəsinin öz ömründə soyunun gələnlərinə (ənənələrinə) uyğun yaşaması umulur.

- TÖRÜN—Ərdəmliyi ilə seçilən, ufutlu, nəcib kimsə.
- TUDUN—Sədaqət. Ad yiyəsinin yaxşılıqlara, soyunun törəsinə bağlı olması, onlara dönük çıxmmaması, soydaşları arasında güvənli bir kimsə olması umulur.
- TUMURCUQ—Soyunun gələcəyini doğuracaq, onu yaşadacaq kimsə.
- TUNCAY—Tunc+Ay. Tunc kimi bərk, ay kimi işıqlı kimsə.
- TURAL—Uzun bir ömür sürüb, yaşamda qalacaq, duracaq kimsə.
- TURAN—1. Əski Türk yurdu, böyük Türk Xaqanlığı. 2. Yaşamda duran, yaşayan, uzun ömür sürən.
- TURQAN—Uzun ömür yaşayacaq, ad-sanı unudulmayacaq kimsə.
- TURQAY, TÜRKAY—Türk+Ay. Soyca türk olaraq, aydın, işıqlı işlər görəcək kimsə. Ad yiyəsinin bağlı olduğu yüksək dəyərləri, Türk soyundan olmasına görə qazandığı anılır.
- TURQUN—Çox yaşayacaq, ömründə qazandığı ad-sanı duracaq, unudulmayacaq kimsə.
- TURQUT—Uzun, dəyərlı, ünlü, bir ömür sürüb, ad-sanı unudulmayacaq kimsə. Bu söz əskilərdə “genəşik üçün toplaşma yeri” anlamında da işlənmişdir.
- TÜRK—Aşağıdakı yorumları olduğu deyilir: 1. Törəyiş, doğuş, Soy. 2. Törə (Anayasa), özünün yasalrıyla yaşayan. 3. Güclü. 4. Yürüyən, köç edən.
- TÜRKAN—Xaqanların xanımlarına verilən ad, Sayqılı xanım anlamındadır.
- TÜRKALP—Türk+Alp. İgidliyi, ərdəmliyi, alplığı türklüyündən ayrılmaz olan, ondan qaynaqlanan kimsə.
- TÜRKEL—Türk elindən olan, onun gələnləri ilə yaşayan, onu sevən, onun üçün çalışan kimsə.
- TÜRKEŞ—Türkün yoldaşı anlamını verir, əskilərdə bu adda xalq olmuşdur.
- TÜRKƏR—Türk+Ər (igid). Soyca türk olan igid, onun igidliyi yüksək Türk soyundan olmasından doğmuşdur.
- TÜRKMƏN, TÜRKMAN—Mən türkəm, türk soylu olmağım ilə öyünürəm anlamındadır.
- TÜRKOL—Özünün türk soyunu sevecək, onun adına yaraşan işlər görəcək kimsə.
- TÜRKQAN—Türk soylu olduğu üçün ən yüksək insanlıq dəyərlərə çatmağa çalışacaq, ad-sanlı, ünlü olacaq kimsə.
- TÜRKSOY—Türk soyundan olan, türk soyunu sevən, onun yolunda çalışan kimsə.
- TÜRKÜ—Türk el oxumaları (nəğmələri). Türkün öpözünə (ruhuna) uyğun, könlünə yatan işlər görən, ömrünü bu yolda qoyan kimsə.
- TÜRKYILMAZ—Yenilməz, geri çəkilməz, döyüşdən, ağırlıqlardan qaçmaz bir türk igidi.

– U –

- UCAL—Görəcəyın işlərlə ad-san qazan, elin gözündə ucal anlamındadır.
- UCATÜRK—Türk elinin adını öz ömrü ilə, işi-gücü ilə ucaldacaq kimsə.
- UFUT, UVUT—Ar-namus, abır-həya, ədəb, qanacaq anlamındadır.
- UĞUR, UĞURLU—Gələcəyi uğurlu, işləri düz gətirəcək kimsə.
- UĞURAL—Ad yiyəsinin yaşamda, ömründə uğur qazanması, istədiklərinə çatması umulur.
- UĞURALP—Gördüyü işlərdə uğur qazanan, uğuru açıq olan igid.
- ULDUZ—Ulduz kimi ucalan, işıqlı. Bir də bu adın insan ruhunun ulduzlarda yer tutması ilə bağlı inancdan qaynaqlandığı da bəllidir.
- ULDUZALP—Ulduz+Alp. Əskilərdə insan öpözünün (ruhunun) ulduzlarda yer tutduğuna bağlı bir inanc olmuşdur. Bəlli: “Ulduz axdı, kimsə öldü” sözünü eşitmişiniz. Bunları düşünərək, bu adın ulduzu göy üzündə parlayan, uğurlu ömür sürəcək igid anlamında olduğu bəlli olur.
- ULUTÜRK—Ulu Türk soyunun gələnlərinə güvənib, görəcəyi yaxşı işlərlə böyük, ünlü,

ad-san qazanacaq türk oğlu.

ULUCA—Ululara sayqılı, onların yolu ilə gedib, sayqı qazanan kimsə.

UMAY, HUMAY—Əski türk tanrıçalarından biri, törəyişin:anaların, körpələrin qoruyucusu sayılır.

UMDU—Arzu. Dünyaya gəlişi arzu olunmuş, ömrü isə arzuları doğruldacaq kimsə.

UMUNC—Ümid. Soyunun, ocağının ümidlərini doğruldacaq kimsə.

URUN—Ad-sanlı, alnıaçıq-üzüağ, sayqılı kimsə. Əski türklər ağ boyaya da urun demişlər.

URUQ—Soy, ulus, qohum-qardaş anlamındadır. Ad yiyəsinin öz ocağına, soyuna, ulusuna bağlı olan kimsə olması umulur.

URUZ—Vuruş, döyüş. Ad yiyəsinin istər yaşam, istərsə də başqa savaşılarında bacarıqlı olması, uğur qazanması umulur.

UYĞUR—1.Əski türk boylarından biri. 2.Adlı-sanlı, çağdaş, uyğun, yüksək mədəniyyət yiyəsi anlamlarındadır.

UZAY—Kosmos, kainat, fəza. İnsanın kainatın özcüyü(zərrəsi) olması, orda öz yeri ilə seçilən, bilinən bir varlıq olması anılır.

UZMAN—Öz işini yaxşı bacaran, usta, sənətkar kimsə.

– Ü –

ÜLKƏR—Yeddi qardaş deyilən ulduzlar toplusunu ulu babalarımız belə adlandırmışlar. Ülkərin qız adı olduğunu ansaq, “yeddi qardaşın bir bacısı” sözündə bilinən anlama uğraşırıq.

Ad yiyəsinin arxalı, dayağı olan, qara qayğılardan uzaq bir kimsə olması umulur.

ÜNAL—Ün dilimizdə “səs” sözünün yerinə də işlənir, ancaq indi bu söz artıqraq olaraq, “şan-şöhrət” yerinə işlənməkdədir. Ad yiyəsinin görəcəyi işlərlə şöhrət qazanması umulur.

ÜNAY—Ad-sanı ay kimi uca, işıq saçan—gözə çarpan; soyuna, ulusuna gərək olan kimsə.

ÜNLƏN —Ad-sanın yayılsın, tanınsın, görəcəyin işlər Yurduna səs salsın anlamındadır.

ÜNLÜ, ÜNLƏR—Ad-san, sayqı qazanacaq kimsə.

ÜRÜNC—Mənəviyyət, paklıq. Ad yiyəsinin çox yüksək insanlıq dəyərləri qazanması, ömrünü yaxşı işlərlə bəzəməsi umulur.

ÜSTÜN—Görəcəyi bütün yaxşı işlərdə hamını qabaqlayacaq, igidlikdə, çalışqanlıqda gözəçarpan, öncül olacaq kimsə.

– V –

VAROL—Uğurlu yaşa, uzun ömür sür anlamındadır.

VURĞUN—Dəlicesinə sevmək, bağlanmaq anlamındadır.

– Y –

YAĞMUR—Üzdən anlamı: yağış; dərin anlamı:torpağa dirilik verən, ürəkləri sərinlədən; bolluq, arılıq qaynağı. Buna uyğun olaraq ad yiyəsinin də yaşamda yaxşılıqlar bəsləməsi, insanlara əl tutması, arılıq qaynağı olması umulur.

YAKIŞIQ—Yaraşlıq.

YALÇIN—Dik, əlçatmaz, uca anlamındadır. Ad yiyəsinin öz ömründə əyilməz olması, bir də öz böyük işləri ilə ad-sanını ucaltması umulur.

YANAR— Bu adı iki yöndən yozmaq mümkündür: Birinci, odlu-alovlu, qızgın; İkinci, Ocağının odunu yandıran, insanlara ürəyiyanan kimsə.

YARAY—Bacarıqlı, işinin ustası olan kimsə.

- YAŞAM**—Həyat, dirilik. Ad yiyəsinin öz kimliyində ata-baba düzənlərini, yüksək insanlıq dəyərlərini yaşadacağı umulur.
- YAŞAR**—Ad yiyəsinin uzun ömürlü olması umulur.
- YAŞIN**—Sirli, gizlin. Dilimizdə elliklə işlənən “yaşınmaq”, eləcə də bir çox ağızlarda işlənən “yaşırmaq”, “yeşirmək” deyimlərini ansaq, ad yiyəsinin özünün dərin anlağı, öylülüyü(istedadı, dühası) ilə yan-yörəsi üçün sirli, gizlinli(qəribə) görünən kimsə olduğu anlaşılır.
- YENƏR**—Qalib, gördüyü işlərdə uğur qazanan, sınaqlardan üzüağ çıxan, yamanlıqları yenən kimsə.
- YENİSEY**—Yeni çay. Türklərin əski ana yurdlarında olan bu çay, onlar üçün tapınaq, ocaq yeri sayılmışdır.
- YETƏK**—Qayə, amal, çatılacaq yer anlamındadır. Ad yiyəsinin yaşamda açıq-aydın bilinən, çox yüksək bir amacı izləyən kimsə olduğu umulur.
- YETKİN, YETMƏN, YETİK**—Bilgə, müdrik, zirək, kamil kimsə.
- YEYRƏK**—Anlamı yaxşı demək olan “yey”, “eyi” sözlərindən, bir də artırmaq bildirən –rək sonluğundan yaranıb “ən yaxşı” kimi anlaşılır. Yaxşı, üstün, bəyənələn kimsə anlamındadır.
- YILDIR, YILDIRAY**—Qorxu-türküsüz, cəsur, hünərli kimsə.
- YILDIRIM**—İldırımın əski türkcədə deyilişi. Yuxarıda İldırım adı ilə bağlı verilmiş yozuma baxa bilərsiniz.
- YILMAZ**—Qorxu bilməz, geri çəkilməz, dayanıqlı kimsə.
- YURDSEVƏR**—Öz yurdunu sevən, onun üçün çalışan, özündən keçən kimsə.
- YÜKSƏL**—Ad yiyəsinin görəcəyi böyük işlərlə elin gözündə yüksəlməsi umulur.

ARAZ GÜNDÜZ**ÖZ ADI İLƏ BÖYÜYƏ BİLMƏYƏNLƏR**

İki yoldaş avtobusla Bakıdan evə qayıdırdıq, bir kənddən olduğumuzdan yanaşı yerə bilet alıb oturmuşduq. Bir yandan isti bizi tənətləmişdi, bir yandan da sürücü avtobusu lap dəli kimi sürürdü. Sözün düzü, evə tez çatıb sərinlənmək də istəyirdik, ancaq bir yandan da ürəyimizi yeyirdik, birdən bir iş çıxarar, bizim bu dəliqanlı sürücümüz. Sürücü yolun yarısında, kölgəlik bir yerdə avtobusu saxlayıb: yarım saata çaydan-çörəkdən yeyin, sonra gedək, dedi. Özümüzdə ağac kölgəsində qoyulmuş bir masada elə yenicə yer eləmişdik, bizimlə yaşıl olası ortayaşlı bir kişi yaxınlaşdı: bu boş stulda oturmaq olarmı, deyər soruşdu. Oturun, dedik. Yeməkpaylayan gələndə nə yeyəcəyimizi dedik, tanımadığımız kişi ancaq bir çaynıq çay istədi, yeməkpaylayan aralanandan sonra: çalışın, yolda yemək yeməyəsəniz, görürsən, boyat yeməkləri gətirib verirlər, yeyib altını çəkirsən.

Yeməyimizi dinməzəcə yeyib çay içməyə başlayanda, mən sözə körpü salmaq üçün, bir az qıraqda oturmuş avtobus sürücüsünü göstərər: ancaq yaman pis maşın sürür ha, dedim. Tanımadığımız kişi gülümsəndi: düz deyirsən, yaman dəliqanlı adama oxşayır, dedi. Bir az susqunluqdan sonra dilləndi:

–Bu sürücünü görəndə bizim kənddə bir Abış vardı, onu andım, elə bil bir almanı yarıya bölüblər. Torpağı sanı yaşayasınız, mənim adı anılası nənəm deyər, insanlar bu dünyaya qoşa gəlirlər, yəni kimsə burada doğulursa, deməli onun bir tayı, tən oxşarı olan birisi də, haradasa doğulur, yoxsa, dünyanın dəngəsi(tarazlığı) pozular. Mən sonradan nənəmin bu sözünün üstündə çox düşünmüşəm, mənəcə bu keçmişlərdə olmuş hansısa bir inancla bağlıdır, ancaq hansıyla, bax bunu tapa bilmirəm. İndi bayaqdan bu sürücüyə baxıram, elə bil Abış itələyib, durub yerində, adam-adama necə də oxşayarmış! Başağrısı olmasa, sizə Abışdan bir az danışım.

Biz ikimiz də bir ağızdan:

–Başağrısı niyə olur, buyurun danışın,-dedik.

–Siz məndən yaxşı bilirsiniz, indi bu yaşadığımız çağda, yoxsul kişinin oğlu olub dikbaşlıq eləmək olası bir iş deyil. Dikbaşlıq deyəndə, mən yetənə yetib, yetməyənlə bir daş atmağı demirəm ha, yəni kiminsə qabağında alçalmamağı, mənlüyini qorumağı, nə düşünürsənsə onu da üzə deməyi başa düşürəm. Ancaq sovet dönəmində belə işlər olurdu, görünür, onda adamları indiki tək çörək sınağı ilə sonacan sındıra bıməmişdilər, bir yandan necə olsa da, onda bu vəzifəliyənlərin nədənsə bir qorxusu da vardı, ortada dəvədən böyük fil də vardı, yəni ən azından başlarının üstündə Moskva vardı, oradan qorxub çəkinirdilər, ancaq deyəsən ötən yüzilin 70-ci illərindən sonra bunlar, onların da dilini-ağzını pulla bağlaya bildilər, necə deyərlər Moskvanın da zayı çıxdı, dedilər, gedin nə bilirsiniz eləyin, can sizin, cəhənnəm tanrının, nə isə...

Tanımadığımız adam bir az duruxdu, özünə çay töküüb, sözünün ardını gətirdi:

–Mən indi sizin üçün burada bir-iki ad çəkəcəyəm, bilirəm döşünüzə yatmayacaq, deyəcəksiniz, çoban-çoluc adıdır: Əsi, Kələş, Əliş, Təriş, Kəriş, Ağış, Abı, Abış. Mənə inanmırsınız, açın “Əski Türk Sözlüklərini”, baxın: Əsi–külək, Kələş–yaraşlıq, Əliş–usta, Təriş–ağsaqqal, soyunu bir yerə toplayan, Kəriş–döyüşkən(birini vurmaq üçün dartınan adama kərəzləndi deyilməsi buradandır), Ağış–xəzinə, Abı–ruh, könül, Abış–dizin üstü deməkdir. Yoxsa indi kimi dindirən

durub deyəsidir, Kəriş–Kərimin, Abı–Abdullanın, Ağış–Ağahüseynin çoban-çoluqlaşmış biçimidir, o biri adlar da bunun təkisi. O da düzdür, bizlər elə: Ağahüseynə–Ağış, Abdullaya–Abı, Kərimə–Kəriş deyirik, habelə bunun kimi, o biri adları da el arasında başqa sayaq çağırırıq, ancaq bunun niyəsi, indiyənəcən adımıza yamaq olmuş bu yad sözlərə alışa bilməməyimizdəndir. Deməyim odur, görün ha öz kökümüzə, keçmişimizə, haracan yadlaşmışıq, belə gözəl adlar indi bizə bayağı, gülünc görsənir.

Biz iki kəndçi yerimizdə qurcalanıb, altdan-altdan biri-birimizə baxırdıq, ikimizin də üzündən: “bu kişi nə sayaqlayır?” deyən bir sorğu oxumaq olardı. Deyəsən, tanımadığımız kişi də nəse anlamışdı, bir az duruxub, sonra dilləndi:

–Darıxmayın, indi bu adları sadalamağımın niyəsini sizə deyəcəyəm. Abışın atasının adı Kəriş idi, ancaq necə deyərlər, lap mikroskopla axtarsan da, onda adına yaraşan nəse tapa bilməzdin, olduqca yoxsul, dilsiz-ağızsız, necə deyərlər, başıqapazlığının birisi idi, işi-gücü də kolxozun naxırını otarmaq idi. Nə başınıızı ağrıdım, Abışevin böyüyü idi, ancaq kənddə bir kimsə də onun işindən baş açma bilmirdi, Abışın davranışı, hamı üçün, dönüb olmuşdu bir tapmaca: görəsən, Kəriş kimi yazıq, başıaşağı bir kişinin oğlu nədən belə dikbaş, ötkəm olmuşdu? Düzdür, Abış da öz adının anlamına görə, diz üstündə sayqılanaraq, yağ içində böyrək kimi bəslənməmişdi, bir qarın ac, bir qarın tox yaşayırdılar, axtarsan, kənddə onlardan ac-yalavacı tapılmazdı da. Bizim kənd adamı da, allah göstərməsin, bir kimsəni ayamasız qoymazdı qalsın, bu Kərişin də üzə öz adını deyərtilər, ancaq daldada onu “sərçətutan” çağırardılar. Bu ayamanın da kökü Kərişin birinci evliliyinə gedib çıxırdı. İş belə olmuşdu, günlərin bir günü, kolxoz sədri kənddə bir kimsənin yiyə durmaq istəmədiyini ayağısürüşkən bacısını Kərişə sırımışdı. Toy gecəsi, gəlinin üzqara çıxdığını görə yengə, Kərişi küncə qısnamışdı, o da evin damında yuva quran sərçələrdən tutub, ikisinin-üçünün boğazını üzüb, gərdək döşəyini qana bulamış, gəlinin üzünü ağ eləmişdi. Sonra elə o yengə də, bu olayı bütün kəndə yayıb, dilə-ağıza salmışdı. Kəriş də gəlini çox saxlamamışdı, kəndin başbilənlərindən kimsə onu başa salmış, o da gəlinin gününü göy əskiyə düşüb pisikdirmiş, başından eləmişdi.

Abışın birinci igidliyi mənim gözümdən qabağında olmuşdu... O günü kəndə hay düşmüşdü, deməyəsən, ferma müdiri Ağış Kəriş kişini nəyə görə bərk döyüb. Axşam üstü, şönlük vuran çağı(bizim kənddə qaranlığın düşməsinə belə deyirlər), bütün kənd adamı fermanın yanına yığışar, öürşdən qayıdan sürüdə qoyunlarını ayırıb aparardılar. Biz də durub sürünün qayıtmasını gözləyir, altdan-altdan bizimlə yanaşı dayanmış Abışa göz qoyurduq, atasının döyülməyinə görə, çoxumuzun ona ürəyi yanırıdı, ancaq elə arsızlar da vardı, ona baxıb bığaltı qımışrdılar. Abış da nəse yerində oyur-oyur oynayır, tez-tez fermaya sarı baxırdı, bir də onda gördük, Abış yerə sinə-sinə fermaya sarı gedir, biz də nəse anlamadan ona göz qoyuruq, görəsən bu niyə belə eləyir, birdən Abış bir göz qırpımında, pişik kimi sıçrayıb, özünü fermanın qabağında sağıcılarıdan danışan ferma müdirinə yetirdi, yetirməyi ilə ələndəki çomağı var gücü ilə onun başına çalmağı bir oldu, ferma müdiri Ağış tarappadan dəydi yerə, gəlib gördük haçandı ürəyi gedib, başı-gözü də qan içində. Sağıcı qadınların qışqırığından qulaq tutulur, Ağışın üzünə su səpib ayıldan kim, xıslın-xıslın gülən kim, Abış isə gözə dəymirdi, qarışıqlıqda qaçır aradan çıxmışdı. Bu olayı çox da açıb-ağartmadılar, kolxoz sədri Ağışa demişdi, milisə şikayət verərsən, sənə Kərişi döyməyinin üstü açılar, onsuz da Kərişin nəyi var, ondan nə də alsınlar, ancaq girəvəyə salıb sənə soğan kimi soyarlar, bu sistem işçiləri.

Bu olaydan sonra Abış bizim kənd uşaqlarının Koroğlusı oldu. Düzdür, Koroğlunun atası naxırçı yox, ilxıçı olmuşdu, onu Kəriş kişi kimi ferma müdiri döyməmişdi, Həsən xan götürüb kişinin gözünü çıxarmışdı, ancaq nə olsun, bizim üçün Abış da elə Koroğluya tay olan bir igid idi, necə də olsa atasının öcünü almışdı. Qaldı Koroğlunun Qıratına, sizə gülmək gəlməsin,

Abışın da öz “Qıratı” vardı, düzdür, bu Qıratdan çox balaca, boz bir eşşək idi, ancaq Abış bu boz eşşəyin üstündə elə oturardı, onu kənd yolunda toz qopara-qopara elə çapardı, onun bu boz eşşəyi bizim üçün elə Qıratın yerini verərdi. Onu da deyim, Abışın biz yeniyetmələrdən iki “üstünlüyü” də vardı. Birincisi, bizim aramızda gizləndə yox, göz qabağında papiros çəkən tək o idi, deyilənə görə, atası da bununla öyünürmüş, onun Abışa: “oğul papruz(papiros) pulun qurtaranda, utanma de”, söylədiyini öz qulaqları ilə eşidənlər vardı. İkincisi, Abış kənddə “toxunulmaz” eşşəyi olan tək yeniyetmə idi. Abışın, “Qıratın” yerinə mindiyi boz eşşəyi özünün idi, ondan başqası: nə atası, nə başqa biri olsun, bu eşşəyi minə bilməzdi.

Hamısını danışsam uzun çəkər, qısa eləyirəm, Abışın kənddə istədiyi qız da vardı, burada da Abış hamımızdan seçilərdi, utanıb-qızarmadan istədiyi qızın adını çəkər, “qoy bir özümə gəlim, atası verməsə götürüb qaçaçağam”, deyərdi. Qız da kim olsa yaxşıdır, kolxozun baş aqronomu, kənddə hamının tük saldığı Kələşin qızı. Bu Kələş, müharibədə minaya düşmüşdü, sol ayağının barmaqlarını qəlpə aparmışdı deyir, çəliklə gəzərdi, veteran olduğuna görə də ondan çəkinərdilər, çəkinməyəni də, görərdin, çəliyini başına çaxıb, “qandırardı”. Bildiyimizə görə, qız Abış istəmirdi, Abışın yoxsulluğu onu qızın gözündən elə salmışdı, necə deyərlər, fələk oğlu kələk də gəlsəydi bu işi yoluna qoya bilməzdi.

Abış orta məktəbi qurtarıb Bakıya, peşə məktəbinə getdi, o çağlar rayonlarda peşə məktəbləri olmazdı. Üç-dörd ay sonra tətillə gələn Abış, kənd arasında elə yeriyirdi, deyərdin indi ayağı altında yer yarılaçaq. İndiki kimi gözümün qabağındadır, peşə məktəbindən ona göy-bozuntul bir kostyum vermişdilər, onu geymişdi, boynuna da bir şarf dolayıb, bir ucunu çiyinə atmışdı, Abış yeriyir, iki addım atandan sonra şarfin ucu çiyindən sürüşüb düşür, Abış başını dik tutub dayanır, şarfin ucunu saymazıyana çiyinə tolazlayır, yenə iki-üç addım atır, yenə də şarfini düzəldir, mən moda sözünü ilk dönə onda eşitdim, deyirdilər, Abış “modalı” oğlan olub, Bakıda hamı onun kimi şarfla gəzir. Bir il keçmiş, kəndə hay düşdü, Abış Bakıda evlənib, açığı, bu bizim üçün bir az anlaşılmaz oldu, biz evlənməyi toyla, zurna-qavalla görmüşdük, sonradan başı çıxanlar bizə dedilər, ora Bakıdır, orada kim-kimi bəyəndi, qurtardı getdi, çal-çağırsız, zurna-qavalsız, olurlar ər-arvad. Abışın anası da başına yığışan kənd arvadlarına baxıb, üzünə bir az qayğılı, bir az qüssəli görkəm verib deyibmiş: Uşaq keçinə bilməyib də, neynəsin, bunun əyin-başı, yemək-içməyi var, gərək kimsə qulluğunu tuta da. Bir də bilirsiniz, uşağım beyniqanlıdır, özünü tutub saxlamayacaqdı ha, düyə him eləməsə, buğa sıçramaz... Ancaq bilənlərin deməsinə görə, Abış orada ayağısürüşkənin birinə ilişibmiş, sonradan da ayrılıbmış.

Kişi çaydan bir qurtum alıb bizdən soruşdu:

–Sizi yormuram görəsən?

Biz ikimiz də: Oturmuşuq da onsuz, sözüünüzü danışın, dedik.

–Abış əskərliyini çəkib gələndən sonra kolxozda ona iş vermədilər, sürücü işləmək üçün Abış gərək kolxoz sədrinə ən azı 5-6 yüz manat pul verib maşın gətizdirəydi, Abışın pulu nə gəzirdi? Bir az sonra Abış şəhərdə, Yol idarəsində işə düzəldi, bir sınıq-salxaq “Zil” maşın vermişdilər, iki gün işləyəndə beş gün təmirə dayanırdı. Ancaq deyilənə görə, Abış orada idarənin müdiri ilə dil tapmışdı, onun “ürəkli oğlan” olduğunu görüb, adına yalandan iş yazıb, pulunun çoxunu özlərinə götürür, bir azını da ona verirdilər. Bu qalsın, onu deyim, onda mən Bakıda institutda oxuyurdum, yay tətillinə gələndə, gecə yarıya kimi oturub kitab oxuyar, aradabir qapıya çıxıb papiros çəkərdim, qapı qonşumuz rayonda, Statistika İdarəsində rəis müavini işləyirdi, gecənin hansı çağı papiros çəkməyə çıxırdım, görürdüm, qapıda var-gəl eləyir. Bir yol mənə yaxınlaşıb, ürəyini açdı: Qonşu, sözün düzü, qorxudan gözümə yuxu getmir, bu köpəyuşağı elə işlər görürlər, mən elə kağızlara qol çəkirəm, birinin üstü açılrsa, allah bilir mənə neçə il iş verərlər.

Koxoz 100 litr süd verir, yazdırırlar 300 litr, min ton üzümü eləyirlər beş min ton, sənə hansını deyim, qalmışam içimdə qırıla-qırıla... Bax o dediyim, ötən yüzilin 70-ci illəri beləydi, Abış da düşmüşdü bu alçaqların tələsinə, ömründə pul görməyən Abış ola, boş yerdən cibinə pul qoyalar... Nə başınızı ağrıdım, Abış oldu şəhərin ən yeyib-içən cayıllarından biri, sonu da o oldu, içki düşkünü olub getdi, sovet dağılandan sonra əlinə pul gəlmədi, qurşandı qondarma araqlara, günlərin birində də elə bu əldəqayıma araqdan da partlayıb öldü...

Kişi susdu, bir az düşüncəyə daldı, sonra saatına baxıb, dilləndi:

–Deyəsən beş dəqiqəmiz qalıb getməyə. Mən mistikaya qapılan adam deyiləm, ancaq sonradan nənəmin dediyi o: “insan dünyaya qoşa gəlir” sözünün üstündə düşünəndə ağıma bir şey gəldi, yaxşı, tutalım, insanlar dünyaya qoşa gəlib onun dəngəsini pozulmağa qoymurlarsa, onda bunlardan biri öləndə gərək o biri də ölsün, yoxsa dəngə pozulmazmı? Nənəm də sağ deyildi soruşam, bu necə olur? Sonra, sizə gülməli gəlməsin, özüm bunun açmasını tapdım, qoşa gələnlərdən biri öləndə, sağ qalan onun da yükünü çəkməli olur, bunun başqa yolu yoxdur.

Siz də bilərsiniz, birinin uşağı doğulub, başqaları bundan soraq tutanda, ondan uşağın adını soruşar, sonra da belə deyərlər: adı ilə böyüsün! Yəni, bu uşaq ona qoyulan ada yaraşan bir ömür sürsün. İndi deyirəm, götürüb düzgün bir statistika aparasan, görəsən bu uşaqlardan neçəsi öz adı ilə böyüyür? Mənə elə gəlir, yüzdən onu öz adına uyğun böyüsə böyük işdir. Lap götürün elə bu, indi dilimizə yamaq olmuş ərəb-fars adlarını: görürsən birinin adını qoyublar Qüdrət, baxırsan, ölüvayın biridir, o birinin adını qoyublar İlham, düşünəblər bu “ilhamlanıb” şair olasıdı, sevgi şeiri yazasıdı, bir gün də bunun sorağı gəlir, hansısa kazinoda olan-qalanını udub, sevimli arvadını da girov qoyub! Biz tələbə olanda, kimsə götürüb bir satira yazmışdı, çoxunu unutmuşam, ancaq belə bir yeri vardı:

Babəkin– bazarda göyərti satır,
Koroğlun–Bayılda türmədə yatır,
Nə günə qalmısan, can Azərbaycan...

Dədə-babalarımızın işiylə-gücüylə tanınmayan birisinə ad qoymamağı, elə-belə deyildi ha! Aha, avtobus getmək düdüyünü çaldı, yolçu yolda gərək, getdik...

Avtobus yola düşdü, ancaq mənə də, elə yoldaşımı da, bu tanımadığımız kişinin danışığı elə tutmuşdu, ikimiz də evə çatana kimi, bizi qaplayan dərin düşüncələrdən ayrıla bilmədik... Yoldaşımın nə düşündüyünü deyə bilmərəm, ancaq mənə ən çox çöçün gələn bir də o idi, indiyənəcən bir kimsədən belə sözlər eşitməmişdim, görəsən o kişi bunları haradan bilirdi?!..

Avtobusdan şəhərə çatmamış düşəcəkdik. Kəndimizə çatanda sürücünü haraylayıb, avtobusu saxlatdıq. Düşəndə, bizdən üç sıra qabaqda oturan tanımadığım kişi ilə əl verib sağollaşdım, özümü saxlaya bilməyib: Bağışlayın, sizin adınızı da bilmədik, dedim. Kişi gülümsədi: Adım Əməndir, əski türkcədə palıd deməkdir,-dedi,- ancaq deyəsən mən də elə adıma görə böyüməmişəm, görkəməmdə palıda oxşarlıq yoxdur...

13-15 mart 2012-ci il

ARAZ GÜNDÜZ**KEÇMİŞİMƏ GÜLMƏYİMƏ NƏ YAZIQ**

Dərs otağına girib sinif jurnalını açdım, öyrəncilərin adını oxumağa başladım...

Şeti Bayram oğlunun adını oxuyanda duruxdum, “bu nə bayağı addır”, deyə bir anlıq düşündüm, sonra isə ayaq üstə dayanıb, mənim “otur” deməyimi gözləyən yeniyetməyə baxdım. Yoxsul geyinmiş, durumdan sıxıldığı duyulan oğlan uşağı idi. “Otur”–dedim, adların ardını oxumayıb, jurnalı qapadım. Qanım qaraldığı üçün, öyrəncəm üzrə otaqda var-gəl eləyib, düşüncələrə dalmışdım: ”Bu nə düşük addır belə, qoyublar uşağa, bizim içimizdə bu anlamazlıqlar haçağacan sürəcək? Bu yazıq uşağın nə suçu var, indi gərək ömrü boyu adından utana-utana yaşasın!” Birdən, bizdən iki ağaclıq(15 km) yolu olan Şötüylü kəndini andım, o andaca uşaqlar qımışmağımı duymasınlar deyə özümü yığışdırdım. Öz-özümə düşündüm: Sənin Şötüylüdə nə itiyin azıb, dön bir qonşun İsparın gününə bax... Yazığın adı başına qaxınc olub, az-maz rusca bilənlər ona “ispor” yəni “sözləşdirməsi” deyirlər, bir az oxumuşlar “spor”, yəni göbələk toxumu, başqalarından da(üzünə yox, arxasınca) “sıpa” deyən kim, “sperma” deyən kim...

Bax beləcə, mənim aradabir sözlərə vas-vasılıqla yanaşib, qanıma qaraltmağım da olur; neynim, bu da Tanrı verən qılıqdı, özümdən asılı deyil ha. İlk gəncliyimdə eşidib, uzun ilər boyunca anlaya bilmədiyim bir söz də vardı: ”sinə daşı”... Hamınızın özündən, doğmalarından iraq, ölü basdırma törənində eşitmişdim bu sözü. Ölən adamı gor evinə quylayıb üstünü torpaqlayır, qəbirin torpaqla dolmasına az qalmış: hə indi də sinə daşını qoyun deyə səslənib, qəbrin baş ucuna ya böyük bir daşı, daş tapılmayanda böyük bir taxta parçasını qoyaraq yerini bərkidər, sonra gor evini torpaqla doldurub, üstünü təpələyərtilər. Yan-yörədəkilərin kimi ürəkdən, kimi də elgözünə qüssələnməkdə, mənimsə günümə baxın, durub başımı sındırmaqda: görəsən, ölənin başı üstədən qoyulan bu daşa niyə “sinə daşı” deyirlər?! Soruşmağa utanırdım, özüm də ha baş çatladırıdım, bir yana çıxara bilmirdim...

Günlər ötüb ay oldu, aylar dolanıb il oldu, gün o gün oldu da iyərnc sovet quruluşu dağıldı, keçmişimizin ənginlərinə yönələn baxışlarımızın yolunu kəsən dəmir örtüklər aradan götürüldü, türk varlığımızı duymağa qoyulmuş yasaqlar aradan getdi, Türkün keçmişini açıqlayan kitablar üzə çıxdı. Nə başınızı ağrıdım, indi oxuyub nə görsəm yaxşıdır: az qala iki min il bundan qabaq Şeti xaqan varmış,

Işbara xaqan(İspar adı ondan qalıb) varmış, bunlar böyük Türk xaqanları imişlər! Sən demə indi ələ salıb güldüyümüz bu adların o çağlardakı yiyələrinin önündə yağıları tir-tir əsərmiş, baş əyib buyuruq gözləyərmişlər...

Qaldı bu “sinə daşı” tapmacası, sən demə bu söz, əski türklərdə “sin daşı”*, yəni “qəbir üstü daş” anlamında işlənirmiş: Şeti xaqanın “sin daşı”, Işbara Şunişi xaqanın “sin daşı” habelə bunun kimi. Sinmək–yerə çökmək, dərinə enmək demək imiş, sən demə...

Nə yazıq, mən indi öyrəncim olmuş Şetin haralarda olduğunu bilmirəm, onu tapsam deyərdim, oğlum, yetər adından utandığın, sən adın ünlü Türk dədələrindən qalıb, adınla öyün, onların başını ucaltmağa çalış. İşdir birdən, Şetini görüb-eləsəniz, nə olar, mənim bu sözlərimi ona yetirin də...

Adı anılası, qonşumuz İspar isə çoxdan ölüb, oğlanları sağ olsunlar, gor evinin üstünə adına yaraşan bir sin daşı yondurub qoyublar...

*”Sin daşı” ilə bağlı dediklərimizin düzgünlüyünü yoxlamaq üçün, aşağıdakı qaynağa baxa bilərsiniz: L.N. Qumilyov “Drevniye Tyurki”(rus dilində) səh.419.

3-4 avqust 2010-cu il